

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	[Julius Clausen, Max. Bruhn og Carl Bruun].
Titel Title:	<u>Berlingske Tidende 1749 - 1899</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kjøbenhavn : Berlingske Tidendes Officin ved P. Schmidt, 1899
Fysiske størrelse Physical extent:	[8], 106 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Berlingske Tidende

1749—1899.

Sætryk
af
Berlingske Tidendes Jubileumsnummer
den 3. Januar 1899.

Kjøbenhavn.

Berlingske Tidendes Officin ved B. Schmidt.

1899.

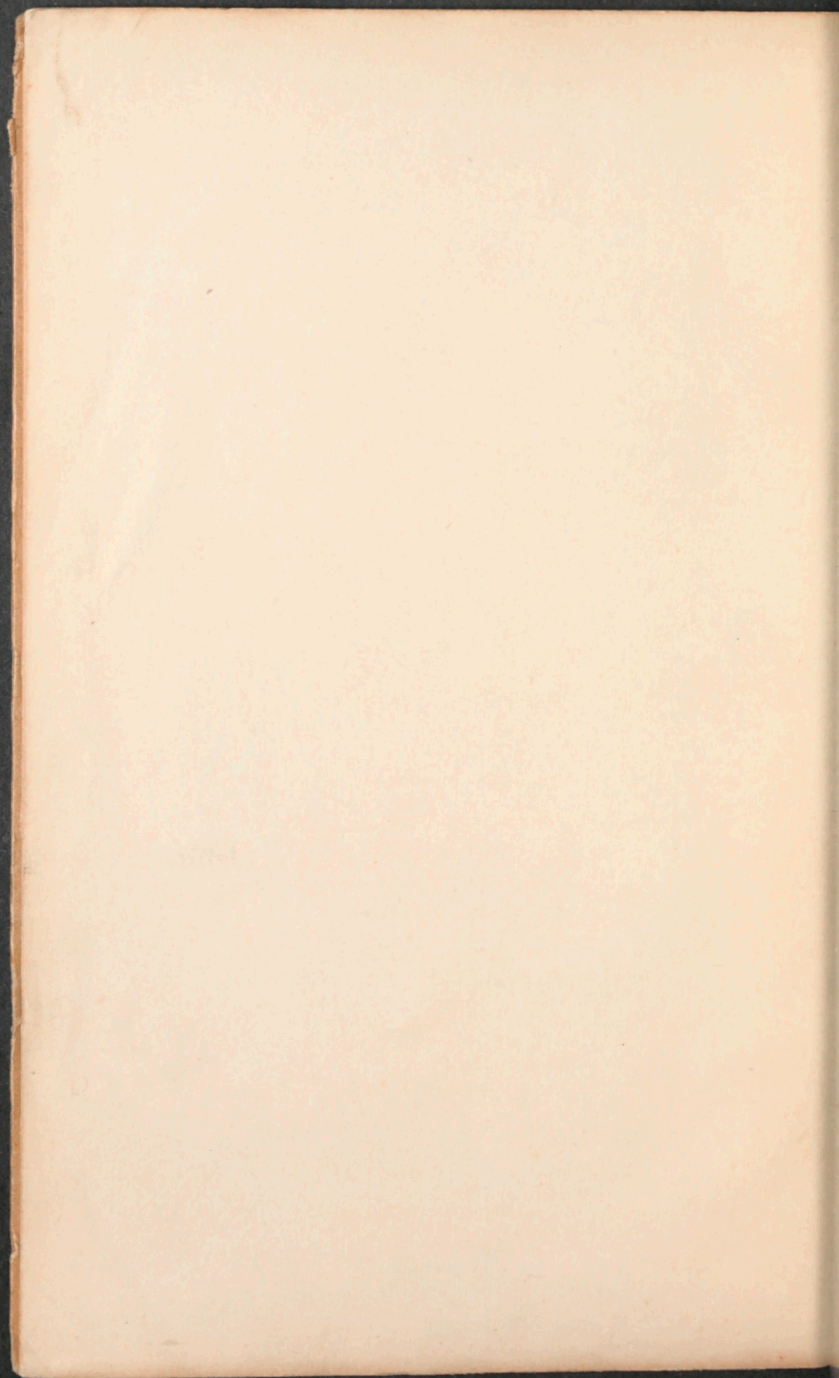
49. 150c

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130019426719

Den 3. Januarii, 1749.

Monark af Nordens Evilling - Rige,
 Tillad, din Undersaat tillige
 Med alle dine Dienere
 Maa offentligten lade see,
 Med hvad oprigtig Hjertens Glæde
 De deres Konge see at træde
 Ind udi et fornøjet Aar,
 Som idel Held og Lykke spaaer.
 Hvad fandt det andet spaae, end Lykke,
 Da vi har Dig, vor Dragt og Smukke,
 Med heele Konges - Suns og Rets
 Seet lykkelig begynde det?
 Som Nordens Ivs Magneten drager,
 Saa du vort Hjerte til dig tager,
 Du vote Duffers Dnemeed,
 Og Grund til vor Enskalighed!
 Kand andre Lande sig berømme,
 At deres Fryster ere sømme,
 Og at en Undersaattes Nød
 Kand gjøre deres Hjerte blød:

Om man det traf en CHRISTIAN
 Til Nord- og Verdens Glæde an.
 Imidlertid lev, store Dronning,
 Med FRIDERICH, vor elste Koning,
 I Kongelig Lyksalighed,
 Som ikke af Forandring veed!
 Og du, SOPHIE MAGDALENE
 Hvor alle Døder sig foreene,
 Du hvilken vi at takke har
 For FRIDRICH Du til Verden bar,
 Lev du, Monarkens dyre Moder,
 Og see paa Konge-Sunsets Poder
 Din moderlig Belsignelse
 Sig overflødig at betee.
 Princesseerne, de Himmel-Gaver,
 I hvilke Himlen henlagt haver
 Det dyrebareste Talent,
 Som Verden nogen Tid har kiendt,
 Dem Himlens Konge saa bevare,
 At de i Sandhed maa erfare,
 At over Danske Konge-Slægt
 Gud har særdeeles Baretægt.
 Guld give Kongens Raad den Raade,
 At alt, hvad de Monarken raade,
 Maa tages udaf Himlens Raad,
 Og Høimeedet blive naaed.
 Jeg mig til Tak forpligtet kiender,
 Da Bøn for dem til Himlen sender,
 Fordi min Bøn hos FRIDERICH
 Ved dennem naadig Adgang fik.
 Gud tage ogsaa alle høne
 Collegier særdeeles nøie
 Udi sin Støts i dette Aar,
 At alting efter Nisste gaacr.
 Hans Dye altid med dem være,
 Som i Monarkens Navn registre
 Det Kongelige Cancellie,
 Commercen og Oeconomie.
 Styr, Herre! begge slags Etater,
 Og dem, som i Monarkens Stater
 Har Hofternes Direction,
 Med all forønsket Lykke kron.
 Regier din Kirkes troe Hyrder,
 Let Læerne de tunge Hyrder,
 Lad Skolerne staae udi Flor,
 Hver Stand lad see din Naades Spor.
 Min Læser, hvo som du mon være,
 Gud dig i dette Aar besflære,
 Hvad dig udi dit Kald og Stand
 Til Gavn og Nytte tiene kand.
 Sag gunstig op, hvad jeg dig sender,
 Paa det, naar jeg dit Bisald kiender,
 Min Presse vdi dette Aar
 Derved en ny Demantring faaer

Kand de sig Navn og Være skifte,
 Ved Ret og Siæl blant Folk at skifte,
 Ved at tilføre Folk og Land,
 Hvad til dets Nytte tiene Kand:
 Kand de berømmes for at bære
 For Konster Agt, og dem at ære:
 At dette holder ikke Stif
 Mod Nordens store FRIDERICH.
 Det, som hos andre enkelt findes,
 I Dig, Monark, i eet forbindes;
 Hvad Stykke-viis er hver tillagt,
 Er her i Centrum sammenbragt.
 Ved Dig har Norden gyldne Eider,
 At ingen blant os ilde lider:
 Ved Dig vi af det ene Nar
 Lyksalig i det andet gaaer.
 Hver Undersaat, o Landets Fader:
 Sig angelegen være lader,
 For Dig med Andagt til sin Gud
 Sit Hierte: Rum at tømme ud,
 At Du, Monark, maa aldrig savne,
 Hvad Dig kand fryde, os kand gavne,
 At ingen Gørge-Skagge maa
 Dit Suns og Throne overgaae.
 At Engle maa Din Stool omfandse,
 At Du maa bære Laurbær-Krandse,
 At, inden du er mæt af Nar,
 Dit Leynet en til Ende gaaer.
 Men over alle slige Bønner,
 Som Dine troe Landets Sønne
 For Dig udøse, jeg i sær
 Til meere end forpligtet er.
 Jeg har Din store Naade smaget,
 Det har Din Majestet behaget,
 At give mig det Naade-Brev,
 Som af mig længe omsøgt blev,
 At jeg tør mine Uge-Blade
 Nu offentlig fremkomme lade:
 Tak derfor, Naadigste Monark,
 Ja tusind Tak for hvert et Ark,
 Som jeg herefter maa udgive:
 Hvert Bogstav skal et Vidne blive,
 At jeg min Underdanighed
 Med Ord en at udfige veed.
 LOUISE, som all Verden ærer,
 Du, som det kiiulte Glenod bærer,
 Som Nordens Haab og Sinds-Uttraa
 Alleneste er kiiilet paa:
 Du FRIDRICHS mageløse Mags,
 Sid du i disse Nyt-Nars Dage
 Maa give noget nyt at see,
 Som snart kand i sin Bugge see i
 Hvor vilde vi en Himlen prise
 For Dig, livslysligste LOUISE,

Stoekholm, den 17 December.

Hans Kongel. Høyhed Thronfølgeren gav paa St. Andrea Dag, som her indfaldt udi sidstafvigte Uge, et prægtigt Tractament, hvorved Høyssamme saa vel som Hans Exc. Rigs: Raad og Commandeur af de Kongel. Svenske Ordener, Hr. Baron von Cedercreuk, vare isærte med den af Hendes Russisk Keyserl. Majst. erholdte St. Andrea Orden. Den Romersk: Keyserlige Resident, Hr. Antvari, har nylig udi en Privat-Audienz overgivet sit Hoffes Svar paa den Kongel. Notifications: Skrivelse om Prinz Carls Fødsel, og derhos complimenteret Hans Kongel. Høyhed paa høystbemeldte Keyserl. Hoffes vegne. I Fredags diverterede Prinz Gustav sig med et Selskab, som bestod af den høye Adels Børn, gav dem et Souper, og dandsede Polsk. I forgaars har Græv Pontus de la Gardie ved det Kongel. Hof fuldbyrdet sit Bryllup med Hof: Frøken Catharina Charlotta Taube.

St. Petersborg, den 12 Dec.

Den 5 hujus blev Stor-Fyrstindens høye Navne: Dag høytideligen celebreret. Den følgende Dag, som var den høye Thronfønnelses-Fest om Hendes Keyserl. Majst. lykkelige Avenement paa Thronen, tog Høyssamme, efterat Gudstienesten var til Ende, inod Lykønskningerne, hvorved Canonerne af begge Fæstningerne bleve løsnede. Om Aftenen, havde heele Liv-Compagniet den Ere, at spise med Hendes Keyserl. Maj. udi den store Sal, hvorved Høyssamme behagede, som Capitaine, at lade sig see udi fuld Grenadeer-Mondering. Præsidenten af Videnskabernes Academie præsenterede udi Academiets Navn en Lykønskings-Ode for hvilken Hendes Keyserl. Majestet benaadede Forfatteren, Hr. Prof. Chym. Lomonosow, med 2000 Rubler. Samme Aften bleve alle Huusene udi denne Keyserl. Residensstad illuminerede.

Danzig, den 15 Dec.

I følge af Breve fra Petersborg er Keyserindens Rejse til Moskow fastsat paa den 15. af denne Maaned. Samme Breve melde, at Geheime-Raad, Græve af Pestok, er den 25 Nov. ved et Detachement af den Preobrazinskiske Garde bleven arreteret i sit Huus; at man strax derpaa har forseglet hans Skrifter, og siden bragt dem hen til Stor-Cantzleren, Græve af Bestuschef-Kumin; at sammesteds allerede endeel deraf udi Keyserindens Overvareelse er bleven randsaget; men at Hoffet endnu ikke har gjort Aarsagerne bekiendte, hvorfor man har ladet denne Græve arretere, saa at alt, hvad derom udbredes, er intet andet end Gisninger.

Paris, den 20 Decemb.

Efterretningerne stemme endnu ikke overens om, hvor den

ſaa faldede Prinz Edvard, Prætendentens ældſte Søn, nu her
finder ſig. Somme ſige, at han den 15 hujus om Morgenen
ved 7 Uet er bragt fra Slottet Vincennes til Avignon, eller til
Grændſerne af Schweiz, fordi han havde erklæret ſig villig til
alting, ſaaſtremt man kunſ ikke ſkiktede ham til Italien; andre
derimod forſikre, at han ſidder endnu til Vincennes. Saa me-
get er imidlertid viſt om Omſtændighederne om hans Arreſtering,
at man har bundet ham med Strikker, ſom efter nogles Meening
have været af Silke. Hans Tilhængere foregive, at det er ſkeet
af Frygt, at han ellers maatte taget Livet af ſig ſelv. Ved hans
Ankomſt til Vincennes ſkal han have ſignaliſeret ſig ved følgende
Gjerninger, nemlig: Da Bordet har været dækket for ham,
har han ikke villet ſpiſe, foregivende, at han ikke vidſte, om
han ſikkerlig torde vove det; og ſom han har beſværet ſig over,
at der var Røg i Gemakket, ſaa har man ſeet ſig nødt til at
tage Ilden ud, og at lade ham være i Kulden. Endelig har
han om Aftenen ikke villet klæde ſig af, men har ſtængt ſig med
Klæderne hen i Sengen.

Chambery, den 14 Decemb.

Endelig er Dagen til Infanten Don Philips Vortreyſe bleven
faſtſat. Hans Kongel. Høyhed ſkal den 19 hujus reyse til Gre-
noble, hvorfra ſamme vil begive ſig til Provence, for der at op-
bie Infantinden, Hans Gemahl. De Balloniſke Garder ere alt
dragne i Forvejen derhen. De andre Tropper ſkal efterhaanden
bryde op, og næſtkommende 4 Jan. ſkulle vi ſuldkommelig kom-
me under vor Souverains Herredømme igjen.

London, den 20 Dec.

I Onsdags blev Hendes Majestets, Dronningens til Dan-
mark, høye Fødsels-Dag, ved Complimenternes Afſegning til
Kongen, høytideligen celebreret. Samme Dag bleve udi Under-
huuſet af Parlamentet følgende Slutninger fattede om Subsidi-
erterne: nemlig, at Matroſernes Antall til den Kongel. Flodes
Tieneste for Aaret 1749. ſkal beſtaae i 17000 Mand, til hvis
Underholdning bevilges Hans Kongel. Maj. 4 Pund Sterl.
maanedlig for hver Mand, Artilleriet til Søe-Tienesten med
derunder befattet, hvilket, Aaret til 13 Maaneder beregnet, ud-
gør den Sum af 884000 P. Sterl. hvorved, i Henſeende til
de forrige Aaringer, ſpares den Sum af en Million og 196000
P. Sterl. Efterat nu Hr. Kane i Gaar havde givet Huuſet til-
børlig Efterretning om diſſe Slutninger, bleve ſamme uden
Modſigelse ſamtlykkede, og man beſluttede derhos, at Huuſet
i Dag udi en ſtor Committee ſkulde være berænt paa Midlerne
til diſſe Subſidiers Opbørſel, hvilket ogſaa er ſkeet. Admirals-
literets Commiſſarier have givet Ordre, at der ufortsvet ſkal ud-
ruktes 4 Krigs:Skibe paa 40 og 20 Canoner. Man forſøker,

at der arbejdes paa et Desein, at anlegge Standsers lanas vel-
Kysten af Skotland, paa det samme Kongerige i Fremtiden kand
være sikker for alle Anfald. Man legger bertil, at bemeldte
Desein inbeholder ogsaa nogle besynderlige Forfatninger for sam-
me Deel af Stor-Britannien. Tilkommende Onsdag skal i Cam-
bridge udvælges en ny Cansler for Universitetet sammesteds; og
da Prinzen af Wallis ikke har behæget at tage imod denne Bæ-
digheb, saa formoder man, at den tør blive Hertugen af Men-
castle til Deel. I gaar er den Kongel. Preussiske Resident Hr.
Klinggräf her igien ankommen. Samme Aften er en Expresser
til Madrid bleven affærdiget.

Wien, den 18 Dec.

Fra Mähren har man i gaar med Breve af 16 hujus erholdt
den Esterretning, at den første Colonne af de Russiske Hielp-
Tropper nu virkelig har givet sig paa Marsen til Kongeriget Po-
len, og at de øvrige skal følge dem. I gaar er Erke-Bispens af
Prag Høyskrævet. Durchl. kommen her til Staden.

Nachen, den 21 Dec.

Hr. Robinson og Hr. du Theil ere her endnu, men de blive her
ikke heller længer end til sidst i den anden Uge. Ministrerne af
de forenede Provinzer lave sig ligeledes til at reyse bort, og
Græven af Kaunis har givet alle dem tilkiende, som have noget
af ham eller af hans Domestiquer atkræve, at de skal usfortøvet ind-
give deres Memoires, hvilket er et Tegn til, at han iligemaade
vil forlade os, saa vel som ogsaa alle andre Ministrer, der siden
Tractaternes Begyndelse ere komne herhid, for at arbejde paa
Freden, saa at de sidst i December-Maaned ere borte allesammen.
De Franske have den 19de skullet drage ud fra Masricht og de øvri-
ge Steder af den Hønde, og den 23de skal de forlade Staden Bryssel.

Haag, den 24 Dec.

Man forsikrer, at de Herrer Stater af Holland, for at give
Arve-Statholderen et virkeligt Kiendetegn paa deres Taknemme-
lighed for hans store Umhyggelighed, hvorved Sagerne ere kom-
ne paa den Fod igien, som de nu ere, vil overdrage ham Sou-
veraineteten af Bienen, og derudi følge Provinzen Gelderns
Exempel, som har skienket Hans Durchl. Høyhed Grævfabet
Cunlenborg.

Hannover, den 27 Dec.

Fra Bamstorf, i Amtet Diepholz, berettes, at der den 18. i
denne Maaned om Estermiddagen har reyst sig et Torden-Beyr,
som under værende Gudstiencste har flaaet ned i Kirken, hvorved
nogle Personer have mist Livet, og henved 40 ere blevne beskadigede.
Klokkerne paa Taarnet ere blevne løstede af deres Støel,
faldne igiennem tvende Løste, og først blevne liggende raa Hvel-
vingen, hvoraf dog Kirke-Muuren er brusten. Orgel-Piberne ere

afsmeltede. Kort derefter er der atter fæet et Slag, hvorved Taar-
smeltet, som var kommet i Brand, er blevet slukket igen.

Avertissemens.

De Sattias Inspecteurer i Ringkjøbing Lade herved bekiendtgjøre, at
hos demnem Land faaes til Laans til sørskommende Viborg Snapssting
1749 af publique Venge 2000 Rdlr. for 4 pro Cento aarlig Rente, imod
suffisant Pant og Forsikkring, hvem samme maatte forlange, vilse i fortiden
behøge derom at annelde sig hos Sogne-Præsten Hr. Nasmus Mønich
i Sammesteds.

Hr. Justis-Raad Dreyer er til Sinds under Haanden at selge den
Hannem tilhørende Gaard i Vustervig beliggende, som til Hr. Cammer-
Herre og Obrige von Blessens Garder-Compagnie er bortlejet; Thi vilse
de Visthavende behøge at melde demnem hos velbemødte Hr. Justis-Raad
Dreyer, hvor Conditionerne nærmere kand erfares. Ellers meldes til
Auktionsbetjening, at Gaarden er assureret udi Brand-Cassen for 12000 Rdlr.
saamt at den største deel af Kjøbe summen kand blive skaende mod første
prioritet udi Gaarden.

Som Thomas Svendsen, som boede ved Dwe-Broe i Viborg Stift udi
Søndsteds Herret, er den 13 Novembr. sidstleden ved døden afgangen, saa
blive hans arvinger, der en vides hvem er, herved indslædede, at møde i
Sterboen den 6 Martii sørskommende, til hvilken tid Skiftet er optagers
saaf Stedets Herfskab Velbaarne Fruc Assessornde Lassens paa Dweggaard,
hvor Sterboens Tilstand kand blive bekiendtgjort.

Torsdagen den 9 Januarii bliver udi Skrøder Leegaards Gaard i Lov-
stræde nest ved Mankeverket ved offentlig Auction bortsolgt endeel gode
Danste og Svenske Historiske og Juridiske bøger, alt efter Catalogi viide-
re formeldning, som er at bekomme paa Auctions stedet hos Sr. Andreas
Pandt.

Udi Sr. Prehns Gaard paa Røsbmager Gaden og Hjørnet af Lovstræde,
bliver til sørskommende Paaste rette Klyfte-Tid til Leve, den anden Etage
saamed meget comode og for en fornemme Familie vel indrettede Værelser,
saa som nu beboes af Høy- og Velbaarne Herr General-Major von Rumsen;
Kjællige med behøvende Voster og Kiældere, samt Stald til syv Heste
saamed til 2 Bøgne. Saa er og under samme Gaard en stor og for Pak-
Kiældere, enten nu strax, eller til Paaste, for billig Priis at faae til Leve.
Kjærlig behøge at melde sig hos Eieren, som boer i Gaarden.

Gives hermed for alle og enhver tilkiende, at Tisdagen den 7 Januar.
sørskommende, om Formiddagen imellem 11 og 12 Uret, paa Børsen
i Staden, skal ved offentlig Auction 3die og sidste Gang opbødes, og
saafter Conditioner, som paa Auctions-stedet vorder kundgjorte, til den
opbødende absolute bortselges, en Actie udi Søe-Assurance Compagniet,
nærmere Efterretning herom kand erholdes hos Velædte Hr. Boghol-
mer Tøddesen boende paa Christianshavn; Thi vilse de Visthavende sig til
første Tid og Sted indfinde.

I Badstuestræde hos Sr. Veder Larsen Brøger er til sørskommende Paa-
ste eller strax at faae smukke Værelser til Leve, for en Herre eller ugift Per-
son.

Gives hermed for alle og enhver tilkiende, at Onsdagen den 8 Januar
sørskommende, om Formiddagen imellem 9 og 11 Uret, skal ved offentlig

lig Auction 7de og sidste Gang opbydes, og til den Høistb. absolut bortselges afg. Anders Pedersen Brændeviinsbr. Stervboes Huus i Dronningens Evergade beliggende, som bestaaer ud til gaden af 4 sag 2 loft høyt, alt af muur og bindingsværk med grundmuuret kielder under, nok et bindingsværks halvtag baghuus paa 4 sag 2 loft høyt, i samme huus en indmuuret brændeviins pande paa 3 fdr. med behørig hat og 2de piber, samt svaterønde, mæste-kar og 8 ankere; Et lidet gaardsrom broelagt, der udi en brønd med behørig opständer og jern pompeedskab; Overalt i varelserne er 3 Jern-kaffelovne.

Gives tilkiende, at Onsdagen den 8 Januarii om Eftermiddagen mellem 1 og 3 Glet. skal ved offentlig Auction 4de og sidste Gang opbydes, og til den Høistbydende bortselges afgangne Christoph Røller Skaders Stervboes Huus i Nylestræde beliggende, bestaaende ud til gaden af 4 sag 3 loft høyt, i gaarden et sidehuus paa 8 sag 2 loft høyt, med kielder under 4 sag, heruæft 4 sag sidehuus et. loft høyt, Et langt smalt gaardsrom broelagt, hvor udi en portion særsk pompevand med behørig jern pompeedskab. Overalt i Varelserne ere 6 Jernkaffelovne.

Gives hermed tilkiende, at det i store Kongens Gade forhen til Comodie brugte Huus bliver paa offentlig Auction opbraabt Fredagen d. 10 Jan. 1749, Kl. 12 paa Børsen at sælges til den Høistbydende. Conditionerne skal paa Auctions-Stedet blive bekiendt giordt.

Stifte - Forvalterne Capitain Knud Kraft og Premier - Lieutenant Weishusen af det 1ste Bergenhuusiske Regiment, udi afsøde Capitain Peter Lorenz Mogensens stervboe, lader herved Trende Voet-Dage efter hinanden, for alle og eenhver bekiendt giøre, at efterdi ovenmelte Capitain Mogensens Stervboe er besunde i saa slet tilstand, at den ikke kand straffe til Gældens afbetaling, og ikke formaaer noget ordentlig proclama og bets publication for alle Rætter at bekojste, som dog paa eendeel Stæder her i Districtet skee er; Saa indkaldes herved hans arvinger som siges skal være udi Grundhiems Stift og ved Frederichshald, det de indfinde sig paa Gaarden Wangsnes udi Vegangers Præstegield, Utre-Sogns Fogderie og Tingums Skibreede i Bergens Stift, den 6 Martii 1749, hvor da Skifters behandling vorder igien foretaget, og om mueligt er, til endskab befodret. Wangsnes d. 20 Nov. 1748.

Hos Henrich Peter Warner paa hjørnet af Klosterstrædet i Wimmelkafstet er oprigtige friske Lnneborger Negenøgen for billig pris, nye tørre kirsbeer Lisbund for 10 Mk. Wamma-grøn Lisbund for 9 Mk.

Juistis-Raad Rasm tilhørende Gaard beliggende udi Torve-Gaden her udi Staden, som er meget beqvem for een familie at behøve alleene er at bekomme førstkommande Waaffe Klutte - tud enten til Riøbs eller leue, saa som dens iehige beboer Hr. Juistis-Raad Linde, samme Tid der af udsætter, thi ville vedkommende om Conditionerne behøve at erknydige sia hos velbemeldte Hr. Juistis Raad Rasm, hvende paa Lille-Riøbmagergade her sammesteds. P. S. Ildi Gaarden er Staldrum for 3 Heste.

Alf dette flags Anviser udgives egentlig to Stykker hos Deres Kongl. M. Hofbogtrykker E. H. Werling, udi store Camtestra. oc.

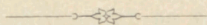
Berlingske Tidende

1749—1899.

Særtryk

af

Berlingske Tidendes Jubileumsnummer
den 3. Januar 1899.

Kjøbenhavn.

Berlingske Tidendes Officin ved P. Schmidt.

1899.

I dag for halvandet hundrede Aar siden overtog Ernst Heinrich Berling Udgivelsen af „Kjøbenhavns danske Posttidender“, den nuværende „Berlingske Tidende“. Siden da har Bladet, der iøvrigt allerede var paabegyndt i 1720 af Sochum Wielandt, været i Familien Berlings Besiddelse og kan saaledes fejre et sjeldent og herhjemme enestaaende Jubilaum.

Fra en ringe Begyndelse har Avisen udviklet sig til sit nuværende Standpunkt. Det første Nummer, af hvilket vi bringe vore Abonnenter et Faksimile, viser paa iøjnefaldende Maade det nære Slægtskab mellem „De danske Posttidender“ og de ældre „Journaler“, „Gazetter“, „Relationer“, „Schreiben“, „Berichte“, „Discours“, „Nouvelles“, eller hvad man nu kaldte dem. Ikke blot er Formatet lille, men Stoffet er sparsomt, aabenbart udklippet af fremmede, formentlig ham-

borgske Blade; af indenlandske eller specielt kjøbenhavnste Meddelelser findes endnu ingen, og af „Notifikationer“ eller Avertissementer kun faa. Dette Forhold forandrede dog lidt efter lidt, takket vare Berlings Iver, men man maa dog ikke i fjerne Tidens Journalistik vente at finde store Overtastelser i Retning af en rivende Udvikling eller selvstændige Synspunkter og Domme. Regjeringen holdt her som i Ulandet et vaagent Øje med Pressen; man var omfindtlig overfor Kritik, haandhævede Censuren med Strengthed og mødte ethvert journalistisk Emancipationsforsøg med et Magtsprog. Man indsaa hurtigt, at det trykte Ord kunde være en nyttig Ven, men havde tillige et aabent Øie for, at det kunde blive en farlig Modstander; ofte faar man et Indtryk af, at Myndighederne maaske helst havde undertrykt den gryende Journalistik helt, hvis de havde formaaet det. I hvert Fald holdt de allevegne Avisen i Gangkurv eller stram Sele, og det er betegnende, at den russiske Keiserinde Katharina den Anden i et Brev til sin Gesandt i London, Grev Woronzew, meddeler et Slags Recept for Behandlingen af

Bladene. „Der gives — siger hun — tre Midler mod Gazetternes Nederdrægtighed, nemlig at føre Forfatteren hen til et affides liggende Sted og gjennemprygge ham, at bestikke ham med Penge eller at skrive mod ham. Af disse Metoder kan De vælge den, der passer Dem bedst.“ Hds. Majestæt selv synes nærmest at ville anbefale den første Udvej.

Gazetterne vare altsaa eller kunde paa Katharina den Andens Tid vare „nederdrægtige“, en Anklage, som dog ikke gjælder de Berlingske Aviser. Det skulde da kun være de „Lærde Tidender“, som ledsagede de danske Posttidender, thi deres Kritik af Bøger var ikke sjældent saa skarp, at Forfatterne nok kunde have Anledning til at betegne den som „nederdrægtig“. Overfor Autoriteterne var Tonen derimod af gode Grunde from og blid, thi Bladets Liv hang i en Traad, et Pennestrøg — og det havde ophørt at eksistere. Man holdt sig saavidt muligt fra alt Ræsonnement, thi det var farligt at ræsonnere, og man vidste af Erfaring, at af megen Tale kommer Fortrydelse. Først i indeværende Aarhundrede vandt Dagspres-

fen Frihed til at udtale sin Overbevisning og blive virkelig Repræsentant for den offentlige Mening; før dette Tidspunkt komme Stemninger og Tilstande frem andetsteds, nemlig i Tidsskrifterne, hvoraf der især i Slutningen af forrige Aarhundrede fandtes en overvældende Mængde. Det var nemlig Tidsskriftet, som først emanciperede sig og afspejlede den offentlige Mening nogenlunde korrekt; „Journalen“ holdt sig forsigtig tilbage og nøjedes med at bringe det faktiske tiltorvs uden Randbemærkninger eller Glosser. Man vil nedenfor finde akmæssige Beviser for, at Dagspressen kjortes i særdeles stramme Tøjler; man behøver blot at læse Ordlyden af de saakaldte Privilegier og Instruxer, som foreskrev de Berlingske Aviser deres Holdning.

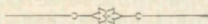
En naturlig Følge af dette Forhold var, at Avisens Opgave blev en anden end nutildags, dens Virksomhed blev væsentlig meddelende eller refererende. Herved opnaaedes, at Bladet ikke blev et Partiorgan i moderne Forstand; fremragende Mænd fra de forskjelligste Lejre tog Ordet i det, mange Slags Anskuelser udtales i dets Spalter, og en opdragende Strømning udgik fra det,

som paa mange Maader kom Befolkningen til Gode. „Berlingske Tidende“ tæller blandt sine Medarbejdere gennem Tiderne saagodt som alle danske Mænd, der have skabt sig et Navn paa Literaturens og Politikens Omraade, og har derfor i Virkeligheden indtaget en Særstilling i den danske Presse. Bladets Stilling, Tradition og Retning har henvist det til at modsætte sig alle Forsøg paa pludselige og radikale Forandringer, men dette med Folkets Natur overensstemmende Maadehold har netop sikret det Yndest og varigt Liv. Dets Indflydelse paa den offentlige Mening har hvilet paa den Tillid, det indgød ved sin sindige, rolige og upartiske Stemme. En af Bladets Redaktører, E. N. David skrev i 1832: „En Statstidende skal mægle mellem de forskjellige Anskuelser, som de andre Aviser fremsætte, og den skal lede Publikum til fra et fædrelandsk Standpunkt at betragte de Verdensbegivenheder, som enhver anden Avis betragter fra et mere egoistisk, af dets Udgiver valgt Standpunkt. Det lader sig nemlig ikke hindre, at Bladene antage en bestemt Tendens, der om ikke paa anden Maade tydeligen røber sig i Valget

af de Kjendsgjerninger, som meddeles Publikum, og i den Maade, hvorpaa de fortælles. Paa den anden Side lader det sig heller ikke forhindre, at Bladene meddele Nygter og mindre begrundede eller paalidelige Efterretninger; thi enhver Avisredaktør bestræber sig for at fremstille som Sandhed, hvad der er overensstemmende med hans Ansættelse og Tendens, og Publikum er saaledes givet til Pris for Vildfarelser og halve Sandheder. Det maa være en Stats Tidendes Opgave at lede Omdømmet, at gøre opmærksom paa det ugrundede og vække Mistillid til upaalidelige Efterretninger." Der ligger i disse Ord en Antydning af det Program, som har foretværet „Berlingske Tidende“; thi det har paa sin lange Løbebane uophørlig bestræbt sig for at bevare Upartiskheden og Uafhængigheden og Kundskab om Fædrelandets Anliggender og støtte Regjeringens Grundfæstninger uden derfor at misgænge eller ringeagte, hvad der rørte sig i Tiden.

Naar „Berlingske Tidende“ nu kan se tilbage paa en halvandet hundredeaarig Tilværelse, skylder Bladet først og fremmest Befolkningen en Tak for den Tillid, der uophørlig

er vist det. Dernæst staar tet i Gjæld til Kongehuset, Regjeringen og alle Autoriteterne, ogsaa til Postvæsenet, hos hvilket Pressen altid har fundet og den Dag idag finder en væsentlig Støtte. Avisen har til enhver Tid fundet den Smødekommehed og Sympati, uden hvilken alle menneskelige Bestræbelser maa strande, den kraftige og haandgribelige Støtte, ikke blot i Hovedstaden, men over hele Landet, som bærer sejrrig over alle Omstiftelser, ugunstige Konjunkturer og Vanfæligheder.

Berlingske Tidende

1749—1899.

I.

Den 3die Januar 1749 udkom det første Nummer af „Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender“, udgivet af og trykt hos Kgl. Majestæts Hof-Bogtrykker Ernst Heinrich Berling. Siden da er denne bejædede Begyndelse til vort Lands største Bladforetagende regelmæssigt og uafbrudt bleven fortsat, og Bladet har stedse været i Slægten Berlings Eje.

Strengt taget kan dog „Berlingske Tidende“ opvise en endnu anseeligere Alder end de respektable halvandethundrede Aar, forsaavidt den er en direkte Fortsættelse af de „Extraordinaire Relationer“, som den foretagssomme Bogtrykker Sochum Wielandt med kongeligt Privilegium havde begyndt at udsende allerede i 1720. Slægtskabet er dog kun rent udvortes. Foruden sin danske Ugeavis havde Wielandt udgivet en maanedlig Extrait af samme, fremdeles franske og tyske Udgaver og endelig en Art literært Tidsskrift „Nye Tidender om lærde Sager“. Alle disse forskjellige Foretagender optog nu Berling efter Wielandt og fortsatte dem — i hvert Fald foreløbig; senere hen sammenfældedes de delvis med den danske Hovedavis. Men hermed er Ligheden imellem Wielandts og Berlings Aviser ogsaa forbi. Thi ikke saasnart havde den driftige, unge Bogtrykker Berling faaet Aviserne mellem sine Hænder, før de undergik en kjendelig og for den danske Presses Historie gennemgribende Forandring; ikke alene blev Papir og Tryk langt bedre end før, og Formatet udvidedes efter et Aars Forløb fra lille Oktav til Kvart, men for første Gang træffes nu i Danmark, hvad man kan kalde en moderne Avis, ledet efter et bestemt System og faste redaktionelle Principer. Derfor bør det siges, at ikke alene „Berlingske Tidende“, men at overhovedet dansk Presse og Journalistik idag fejrer et Jubilæum af Betydning. 1749 betegner et Vendepunkt i deres Historie.

Om den Mand, der fik udrettet saa vigtige og betydelige Ting, skal nu fortælles lidt nærmere.

Ernst Heinrich Berling, den danske Bogtrykkerlægts Patriark, stammede fra Mecklenborg, hvor Faderen, Melchior Christian Berling, var Forstmand. Han blev født den 22de Marts 1708. Da han var otte Aar gammel, forflyttedes Faderen som Skovrider til Lauenburg, og her sattes Drengen i Bogtrykkerlære. I sit nittende Aar gjorde han Svendestykke, og som færende Svend arbejdede han nu de følgende Aar snart i en, snart i en anden af Nordtysklands Byer, indtil han i 1731 kom til Kjøbenhavn, indforskrevet af Bogtrykker Johan Sorgen Høpffner, der netop da ved Wielands Død havde overtaget Avisen „Den Kjøbenhavnske Post-Rytter“, som Wielandt ogsaa tidligere havde udgivet, og formodentlig derfor havde god Brug for en duelig Arbejder. Lidet anede Høpffner dengang, hvor farlig og sejrrig en Medbejler hans unge, tykke Svend skulde blive ham. Foreløbig gif Berlings Tanker dog andre Veje. Aaret efter sin Ankomst forlovede og giftede han sig med Høpffners Stisdatter, Cecilie Cathrine Godiche, der ogsaa tilhørte en kjendt Bogtrykkerlæg. Nu maatte der gjøres Udveje, og Berling nedfattede sig da her i Byen som Bogtrykker og Forlægger. De Arbejder, der udgik fra hans Officin, vidne i høj Grad om, at han baade kunde og vilde udrette noget. De betegne Højdepunktet af dansk Bogtrykkerkunst i forrige Aarhundrede. Exempelvis skal blot nævnes et Pragtværk som Thuras „Danske Vitruvius“ og „Hafnia Hodierna“, Arbejder, der i typografisk Henseende ingenlunde kunne siges at

være overtrufne af senere Tiders. Selvfølgelig var det ingen lille Bedrift, der kunde klare saadanne Opgaver; af Kjøbenhavns Mandtalslister for 1746 ses det da ogsaa, at Berling bestjættigede syv Evende og fem Dreng. Men hvor ærefulde mange af hans Arbejder end vare for Berlings Navn — indbringende vare de ikke i samme Forhold. Familien formerede sig med fast utrolig Hast, og Berling maatte da slaa ind paa den i de Tider sædvanlige Vej med Bønkrifter og Suppliker om Privilegier og Naadesbevisninger. I 1745 ansøgte han om at maatte udgive en Adresseavis, der berettigede ham til at eftertrykke alle de andre Steder optagne „Notificationer“, og kort efter motiverede han en Ansøgning til Konsistorium om et Almanak-Privilegium med den Bemærkning, at dog ingen bedre end de høj lærde Professorer kunde „vide eller sljonne, med hver stor Nøje og Bekostning jeg — dog til min største Skade — haver til Publici Tjeneste hazarderet og trykt mange og adskillige Bøger og Skrifter, store saavel som smaa, saa at neppe nogen Bogtrykker her i Staden, i det ringeste i vore Tider, haver paa egen Bekostning og Forlag — uden nogen min egen Kos — trykt saa mange og kostbare Bøger“. Han fik dog hverken Tilfaldelse til det ene eller andet, og bedre gif det ham ikke, da han i 1746 søgte om Expectance paa Enkesfru Wielands Avisprivilegium og om indtil da at maatte udgive en politisk Adresseavis. Men Aaret efter begyndte det at lysne for Berling: da fik han nemlig dels det

første danske Skriftstøberi overdraget, og dels opnaaede han Titel som Hofbogtrykker. Hans Ansøgning herom er endnu bevaret, og som et ret interessant Bidrag til den dristige og smidige Mand's Karakteristik afstrykkes den her:

„Stormægtigste, Allernaadigste Arre-
konge og Herre!

Medens Deres kgl. Majestæt endnu var vores allernaadigste Cronprins, gjorde jeg en og anden allernaadigst Ansøgning ved mine da indgivne Suppliquer, hvilke Deres kgl. Majestæt da var saa naadig at overgive til Deres kgl. Majestæts Sr. Fader, salig og højlovlig Shufommelse, Men Guds Tid og Time til min Hjælp var ei endda kommen. Saadan høje Naade kunde da ikke andet end give mig Fattige den kraftigste Forsikkring, at jeg dog engang i sin Tid, Deres Majestæts allernaadigste Regierings-Tilstrædelse, som Gud i mangfoldige Aar velsigne og lykfsaliggjøre, skulde i Naade paa en eller anden Naade blive hjulpen, og omendsljøndt Deres kgl. Majestæt har behaget at confirmere forrige Directeur over Deres Maj. Bogtrykkeri udi sin Tjeneste og hans Søn til Successor efter ham, saa lever jeg dog endnu udi samme allerunderdanigste Tillid og Forhaabning, vel vidende, at Deres kgl. Majestæt som Landsens fromme Fader haver flere Naader og Velsignelser at uddele. I sliq allerunderdanigst Henseende indflyer jeg Fattige endnu herved til Deres kgl. Majestæt med allerunderdanigst Ben og Begiering, at Deres kgl. Majestæt af

særdeles kongelig Naade vilde gratificere mig med at bære Navn alene af Deres kgl. Majestæts Hof-Bogtrykker; ved saadan høi kgl. Naade bekom mit ringe Bogtrykkeri ikke aleneste mere Lustre og Anseelse og sølgelig større Næring og Fortjente, men jeg endogsaa blev befriet fra adskillige borgerlige Lynger, hvorved jeg da blev sat i Stand og fik mere Tid til at passe paa mit Bogtrykkeri, hvilket jeg virkeligst ønsker og heiligt behøver til næst Gud at fortjene det nødtørftige daglige Brød for mig med Hustru og Ste umyndige Børn, og om denne min allerunderdanigste Ansøgning hverken er Deres kgl. Majestæt til nogen Udgift eller andre med mig ligetragende til Præjudice, saa lever jeg desmere ndi allerunderdanigst Haab om allernaadigst Bønhørelse. Kongernes Konge velgigne Deres kgl. Majestæt og det ganske høikongelige Arvehus med alle timelige og evige Lyksaligheder, det ønsker naafadelig til min Død

Deres kongelige Majestæts
 min allernaadigste Arve-Konge og Herre!
 allerunderdanigst tro Arveundersaat
 Ernst Heinrich Berling."

Bevillingen fik Berling som sagt, men han var ikke alene hjulpen med „Lustre og Anseelse“; han maatte ogsaa have Penge. Det følgende Aar satte da den kloge Mand sig i hemmelig Forbindelse med Wielandts Enke, Inger Windeskilde, der havde arvet sin Mand's Privilegium og Ret til mod Betaling at forsende Aviserne med Posten, men som hver-

fen havde Evne eller Lust til vedblivende at varetage sine mange Forretninger og gjerne vilde være ud af dem, naar hun kunde opnaa en rimelig Erstatning. Berling erklærede sig villig til at betale hende 200 Rdl. om Aaret og efter hendes Død 50 Rdl. aarlig til hendes Søn, saafremt han fik hendes Privilegium overført paa sig. Da Rhygtet om denne Kontrakt kom Berlings Kolleger, Bogtrykkerne Høpffner og Godiche, for Dre, søgte ogsaa de at gribe til, men for sent — den 27de December 1748 havde Berling den kongelige Bevilling ihænde, i hvilken det hedder: „Vi bevilge og tillade, at Hof-Bogtrykker Ernst Heinrich Berling og hans Arvinger fra det nu næsttilstundende nye Aar af maa trykke de Aviser, Danske, Tyske, Franke og Lærde med dertil hørende Notificationer, uden at Nogen maa understaa sig samme at eftertrykke, som afg. Cancelliraad Wielandts Enke allernaadigst haver været tilladt at trykke, saa og at han forskrevne Aviser og Notificationer med Posten Bore Riger og Lande maa allene forsende, efter derom Bores General Postamt med hannem oprettede Contract. . . . Dog skal han være tilforbunden, ei at lade noget ufømmeligt i saadanne Aviser indsløde, men saaledes indrette dem, som han det agter at forsvare.“

Efter Datidens Begreber og Forhold var et Privilegium som det Berlingske noget i høj Grad attraaærdigt. For vor Tid tager det sig noget anderledes ud. I Virkeligheden gav det Ihændehaveren ingensomhelst Ret eller Fordel ud over den at trykke sine Aviser

og forsende dem med Posten, for hvilken han naturligvis imidlertid maatte betale en betydelig Sum. Det var et Privilegium af lignende Art som dens f. Ex, der fik Lov at oprette en Fabrik — med andre Ord et Udslag af Absolutismens Aand, hvor saa grumme meget beroede paa en Raadesakt fra den eneældige Regent. Det friede ganske vist for Konkurrenter — men kun saalange, indtil det behagede Majestæten at give en anden et lignende Privilegium. Men for Berling betød det ganske vist meget; uden det vilde hans Handel med Wielands Enke slet intet have nyttet ham. Det var da forstaaeligt, at han indledede sine „Riøbenhavnske Post-Tidender“ med et langt Nyaarsvers, hvori han frembar sin Tak til Monarken i disse Linjer:

„Jeg har Din store Raade smaget,
 Det har Din Majestæt behaget
 At give mig det Raade-Brev,
 Som af mig længe omsøgt blev,
 At jeg tør mine Uge-Blade
 Nu offentlig fremkomme lade:
 Tak derfor, Raadigste Monark,
 Ja tusind Tak for hvert et Ark,
 Som jeg herester maa udgive:
 Hvert Bogstav skal et Vidne blive,
 At jeg min Underdanighed
 Med Ord ey at udsige veed.“

Konfistoriums Medlemmer, der havde anbefalet hans Ansøgning, bleve heller ikke glemte. Berling tilegnede Rektor og Professorer den første Mængde af „Riøbe Tidender“ og tilføjede — mere velment end poetice et eleganter — disse Linier:

„Seg dog imidlertid derved beviise vilde
 Min Tat, for Herrerne saa gunstige og milde,
 beviiste sig mod mig, Monarken at formaae,
 at mine Tidender tør offentlig udgaae“.

Ernst Heinrich Berling stod da nu foran
 et Arbejde, der nok kunde fange en Mand's
 Tanker og lægge Beslag paa alle hans
 Kræfter.

II.

Første Aargang af „Berlingste Tidende“
 hører nu til de allerstørste literære Sjælden-
 heder. Den efter Nutids Begreber uanselige
 lille Avis har Titlen „Kiøbenhavnste Danske
 Post-Tidender“, der var anbragt over det
 danske Vaaben, omgivet af Laurbær- og
 Palmegrene. Den egentlige Avis bestod af 4
 Blade i Oktav, men allerede det andet
 Nummer var ledsaget af et Tillæg „Extra-
 ordinaire Avertissemens til de Kiøbenhavnste
 Danske Post-Tidender“ paa 2 Blade i samme
 Format som Hovedavisen, og det varede ikke
 længe, før Avertissements-Tillæget kom til
 at følge med saa godt som hvert Nummer. Naar
 Avertissements-Tillæget ikke medfulgte, var
 Avisen gjerne 8 Blade stor. To Gange om
 Ugen udsendtes den lille Avis, Tirsdag og
 Torsdag; den var dog altid dateret Mandag
 og Fredag.

Det, som først interesserer og falder i
 Øjnene, naar man sammenholder Berlings
 Avis med de andre samtidige eller tidligere
 Bladforetagender herhjemme, er den Ens-
 artethed og systematiske Orden, hvormed den
 er redigeret. For saa vidt ligner det ene

Nummer ganske det andet. Først kommer den politiske Del af Bladet, vel at mærke den udenrigspolitiske, thi om dansk Politik var det selvfølgelig ikke tilladt at skrive, og saaledes vedblev Forholdet som bekjendt at være i flere Menneskealdr. De udenrigspolitiske Efterretninger meddeltes under Korrespondanceform fra Europas forskjellige Hovedstæder, i Reglen korte Notitser paa ti à tyve Linier. En Hovedkilbe var her Hamburger-Aviserne, men ved Siden af holdt Berling ogsaa franske Blade. Med hine fjerne Dages langsomme Kommunikationsvæsen vare Nyhederne jo ikke altid ganske friske, naar de naaede Kjøbenhavn. Fra Paris brugte de oftest en to a tre Uger, noget lignende fra St. Petersborg og Warschau, og gjaldt det saa fjerntliggende Stæder som Rom og Konstantinopel let den dobbelte Tid. Ofte indskrænke rigtignok de fremmede Nyheder sig til Meddelelser om Hoffester, Bind og Bejr o. l.

Ulige interessantere er det at stifte Beskjendtskab med de indenrigske Efterretninger. Mange Steder i første Aargang vise, at Berling maa have organiseret en Provinskorrespondance for sin Avis. Hyppigst er Helsingør Hjemstedet, og herfra meddeles meget regelmæssigt en Sund-Liste over ind- og udgaaede Skibe. Men er der noget særligt paa Færde — navnlig Festligheder i Anledning af en for Kongehuset glædelig Begivenhed, der kan rive Provinsfolkene ud af deres dagligdags Tommerom og give dem noget at fortælle — komme baade Aalborg, Svendborg, Sorø, Frederiksfund,

ja selv den nu til Landsby degraderede lille Kjøbstad Slangstrup med. Som et instar omnium og fortæffeligt illustrerende Provinsliv i Festkostume ved Midten af forrie Aarhundrede skal her anføres et Brudstykke af en Korrespondance fra sidstnævnte Sted, der som alle andre danske Byer i 1749 i Anledning af Christian VII's Fødsel foranstaltede en „høytidelig Celebrations-Act“.

Festens Giver var Slangstrups Matador, „Køb- og Handelsmand“, Hr. Boye Nielsen Wøller, og den aabnedes med Klokkeringning og „Trompet-Stykker“ fra Kirketårnet. Derefter fulgte en „Parade“, der beskrives med følgende Ord: „Først uddrog af Invitators Gaard 2de dertil destinerede smaa Grenaders med fuld Mundur; derefter fulgte Instrumental-Musiquen, hvorpaa Anføreren med 24 Borgere stikkelig udpyntede med røde Cocarder paa Hattene i fuld Gevær, fiire Mand høj, kom under klingende Spill anmarcherende og paa Hoved-Torv ubi een Linie opstillede og i 3de Roder afdeelt; derefter indfandt sig en beordret Mundskient med fiire dertil destineerte unge Personer, der fremførte Viinskienken og optatte den for mellemste Røhde, med til Skaalerne destinerede 8 Vocal-Glas for de 8 alternerende mellemste Borgere eller Liv-Skytter, som skulde vivatere Borens Allern. Cron-Prinz Christians Fødsel. Hvor imidlertid fremdrog i Capelmesters Sted Lars Granberg med fuld Vocal-Musique og forsøgede sig op paa Anføreren Sahl, hvor alle Vinduerne bleve oplukkede og for at hemme al Uorden bleve alle Posterne paa Torvet besadt med borgerlige Skildvagter.“

Her oppe foredrages nu en meget højtidelig Sang paa Melodi „Af Højheden oprunden er“ med rigelig Anvendelse af Pauker. Da den er sluttet, drikkes „Skaaler“, hvorpaa et nyt Nummer beghnder, noget lettere i Tonen; i en urimelig Mængde Vers gennemgaaes den ganske Kongefamilies store og gode Egenskaber. Til sidst hedder det — denne Prøve paa Slangerupst Poesi fortjener at erindres —:

„Kongens Døttre, Fæller, Søster,
De Princesser, som vi løfter
At see blandt de dyreste.
Gud sit Øje paa dem sætte,
Tænke paa dem til det bedste,
Denne Skaal for Dem skal see,
Leve vel Princesjerne!“

Derefter fortsattes „Paraden“ til Kl. 5, „hvorpaa Ball blev aabnet“.

Selv i „Sundbye-Wester“, i Dragør og Hollænderbyen gav Amagernes Loyalitet sig stærke Udslag i samme Anledning. Sidste Sted forsamledes Mændene under Anførsel af Schouten Jacob Bakker, blev „accommoderede med Øl og Brændeviin“ og afgang derpaa følgende Linier paa deres pudsig Amager-Hollandst:

„De Grootte König von Denemark, dat Kleinod
dieser Welt,
De Himmel gewe alleiteit alle hvad Em wolgefelt!
Sein Scepter nnd sein Königreich bleif allteit un-
forhardt!
Sein Regiment sei over all mit Ghyd und Sieg
beglyndt!
Sa! Vivat! vivat Friderich: Sa vivat Christian!
Wer dat nu wunscht, darup eens drindt, de heeft
ser wolgebahn!“

Vil man ret have et Indtryk af Tidens Hyper-Voyalitet, da læse man i en Korrespondance fra Helsingør en Beskrivelse af Frederik V's Hjemkomst fra Norge. Som en Behøder af, hvad der kan ventes, skriver Berling saa Dage forinden: „Danmark kand inden saa Dage vente at see sin dyrebareste Monark igjen, og er ingen Tvivl, at jo alle Ketsindige vil opløste Hjerter og Hænder til Himmelen for at udbede H. Majestæt en lykkelig Retour“. Ved Kongens Vandgang i Helsingør var oprejst en Grepport med Inscription:

Hvor finder jeg en Havn?
I Kongens Skjerm og Favn.

Derefter beretter Korrespondenten, at det „ikke er til at udsige, hvor yndig, mild og naadig H. Majestæt viste sig paa denne gandske Bey, som steede til Fods, saa at alles Hjerter kunde ey andet end indtages af Glæde ved saadant livsalig og tillige majestætligt Udsyn . . . Magistraten forsamledes derpaa i Sr. Spæchts Hauge, hvor de tilligemed endeel høye og fornemme Venner fra Kiøbenhavn, som vare komne ud for at see H. Majestæts Ankomst, under adskillige Fryde-Skud og Skaalers Udbringelse, allerunderdanigst erindrede saavel H. Majestæts saa lykkelig fuldendte Rejse, som og Kongens og det samtlige Høy-Kongelige Huusets Belgaaende, med glade og foreenede Hjerter, ligesom Borgerkabets Officierer, Liv-Skytterne og andre Borgere forsamlede sig i den saakaldte Rokkens Hauge og der holdt sig lystige. Og saaledes endtes denne Dag med den allerbehageligste Fryd og Glæde

uden mindste Desordre, da enhver viiste all Omhyggelighed at udviise sin Pligt."

Efter Provinskorrespondancen fulgte nu det, som var det absolut nye for Berlingske Aviser og utvivlsomt deres største Tiltrækning: en lokal Rubrik, med Overkrift "Kjøbenhavn". Meget nyt fik Læserne ganske vist ikke herigjennem, thi Rubriken fyldte sjældent mere end een Side, men til Gjengæld synes Berling at have haft Sans for Vigtigheden af, at det, som meddeltes, var rigtig — den Paalidelighed i Efterretninger, som altid har været "Berlingske Tidende"s Eærkjende, er en Arv fra dens første Dage. Kjøbenhavns-Rubriken indeholdt først en officiel Del, væsentlig Udnævnelser, hvortil Berling modtog Stoffet direkte fra Kollegierne. Den første Udnævnelse af 6te Januar 1749 er Paolo Scalabrinis som "Capel-Mester ved Musiquen". Derefter fulgte fortljellige Nyheder af meget heterogen Bestaffenhed. En Person, der aabenbart interesserede Udgiver og Publikum ligemeget, at domme efter de mange Gange, han optræder i Avisen, er den "bekjendte Maleficant og Kirke-Tyv Grønbom, som 2den Juledag 1747 blev greben udi St. Peders Kirke, nu over eet Aar har siddet udi Stokhuset og endelig er gaaet til Bekjendelse af de vigtigste af sine onde Gierninger, ja meer end man havde ventet, hvorom Publico herefter skal gives udførligere Efterretning."

For en Nutids-Læser er det mest sængsleende at læse om Kjøbenhavnske Lokaliteter og Institutioner, f. Ex. om det nye Spir paa Frelsers

Kirke. „Dg som Kirken fører Navn af vor Frelfers Kirke, saa skal øverst paa Spiiret sees Verdens Frelser, over og overforghdt, staaende paa Verdens Kugle, som er Herrens Fodskammel.“ Beskrivelsen er endda ledsaget af et Træsnit, det første men ingenlunde det eneste i „Berlingiske Tidende“. Eller om „Eke-Cassen“ og det lgl. oktroyerede Handels-Kompagni, hvis Forhold altid følges med stor Opmærksomhed og er Gjenstand for særlig venlig Omtale, ja endog kan give Anledning til en — i Forhold til Datidens helt upersonlige Avisstil — saa bevæget Ytring som: „Med Handel og Wandel tegner det, Gudskeelof! for dette Aar til Nykke og Belsignelse, og de lgl. octr. Compagnier faae esterhaanden fra alle Kanter deres Skibe hjem.“

Om det „lgl. danske Comoedie-Huus“ fortælles, at det „nu har erholdt sin fulde Brydelse, idet de forghdte Inscriptioner ere bleevne færdige“.

En Bydel, som ofres særlig Opmærksomhed, er Kristianshavn. Foruden Frelfers Taarn omtales det asiatiske Kompagnis „Green-Bakhuus“ og en anden Bygning, „som iligemaade har lykkelig Fremgang, nemlig den saakaldte lange-Broe“. En Begivenhed paa Kristianshavn i 1749, som gav Stof til udførlig Omtale i flere Numre, var en Buglethydning paa Agent Biørns Plads, i hvilken selve Majestæten vilde tage Del, og „til hvilken der har tegnet sig et anseeligt Antal Rangs-Personer og fornemme Borgere.“ Af Beskrivelsen ses, at der endda ikke er saa

megen Forstjæl paa en Fugleskydning før og nu: samme Maal, samme Gevinster, samme Skaaltaler. Fuglekonge blev Agent Just Fabricius. Fremdeles beskrives under Kjøbenhavn-Rubriken saadanne offentlige Hændelser som Henrettelser og Ildbrande, endda en Ildbrand i den „plaisante Landsbye Kongens Lyngbye“. Den 15de August 1749 bringes følgende ejendommelige „Avisand“ til Torvs: „Der er fanget en mægtig stor Havfrue i Nykjøbing paa Mors; hun er gul og bleg med langt sort Haar, med Hud mellem Hænderne, og der er mægtigt Tilsøb fra hele Nørrejylland for at se hende“. Derimod savnes helt to Rubriker, som vi nu have vænnet os til saa godt som daglig at finde i vore Aviser: Literatur- og Teater-Anmeldelser. Literaturen havde jo imidlertid sin særlige Plads i de „Lærde Tidender“, som Berling ogsaa tog i Arv ej er Wielandt, og som havde sin egen Redaktion. Teatret omtales derimod kun, naar Majestæten havde beæret det med sin Nærværelse, eller en Forestilling syntes særlig nævneværdig. Dette var dog i 1749 kun Tilfældet med „Amphitryon“, som endda nævnes to Gange kort efter hinanden; første Gang hedder det, at „Tilskuernes Mængde var saa stor, at endog Folk af Distinction, som kom noget silde, kunde ikke rummes“, næste Gang, at det „allernaadigst har behaget H. fgl. Majestæt at give sit Contentement tilkiende over det rare Stykke, Amphitryon kaldet“. Denne overdrevne Interesse for „Amphitryon“ forklares dog bedre, naar det ses, at Berling samtidigt averterer en dansk Oversættelse af

Stykket, som han har trykt, for 10 Sk. Der er nok en Smule uskyldig Reklame med i Spillet.

Men først og sidst var det i Kjøbenhavns-Rubriken ogsaa Hofnyheder og Hoffestligheder, som lagde Beslag paa den meste Plads. „Fashionable News“ indtog dengang lige saa rigeligt Plads som i visse Dele af den moderne Presse, f. Ex. „den 9de hujus holdt Hr. Conferenz-Raad Køvenschjold Vilager med Frk. Nummesen, og Hr. Staldmester v. Staffeld med Frk. v. d. Maase.“ Kronprinsens tilstundende Fødsel fulgtes med spændt Opmærksomhed. I Nummer 3 (den 11te Januar) hedder det, at „H. M. Dronningen avancerer lykkeligen ubi sin Frugt-sommelighed, og Artilleristerne, som ved H. Majestæts Forløsning skulle give Staden og Landet det almindelige Glædes-Tegn, campere allerede paa Boldene“. Kamperingen blev langvarig, thi den 20de Januar, altsaa endnu ni Dage før Christian den Syvendes Fødsel skriver Bladet: „Siden det igaar efter Forlydning tegnede til, at Hds. Majestæts, vor allernaadigste Dronnings forønskte Nedkomst skulde være forhaanden, saa ventede hver Mand med Forlængsel efter det velsignede Øjeblik, at Hds. Maj. maatte forløses, og Enhver lavede sig til ved Illuminationer og andre Frydetegn at give den almindelige Glæde tilkjende. Dog har det denne Gang endnu ikke behaget Gud at opfylde alle tro Undersaatters inderlige Ønske.“ Selve Fødslen gav naturligvis i Hovedstaden som andetsteds Anledning til Illumination og „Frydestrig“. Men hvad vilde mon en

moderne Avislæser fige til at finde en saa indiskret Bemærkning som følgende fra August f. A.: „Ved Hoffets Nærværelse heri Hoved-Staden meenes ogsaa, at den forønskede Tidende om H. M. vor allerdyrebareste Dronnings Frugtommelighed tør publiceres, hvorom længe Ordet har gaaet, men som dog endnu bliver noget, der meere forønskes, end med fuld Visshed kan siges“?

Den Begivenhed indenfor Kongehuset, som jængslede Store og Smaa mest, var dog Jubelfesten i Oktober 1749 til Minde om Oldenborgernes trehundred-aarige Regimente. Den synes endog ved sin Storhed at have taget Vejret fra de „Kiøbenhavniske Post-Tidender“, der forud reserverer sig deres Stilling i følgende Notits: „At give en udførlig Beskrivelse om denne Høje Festses Helligholdelse vil vel blive vanskeligt, endogsaa efter at den er fuldbragt; men mindre vil det lade sig giøre forud; dog skal ved anden Lejlighed sees til, hvor meget Kæseren derom kand meldes.“ Trods denne journalistiske Falliterklæring følger dog en ret omstændelig Beskrivelse, f. Ex. af „den nye Kirkes Grundlæggelse (Marmorkirken) i Store Kongensgade den 3dje Dag Kl. 11 om Formd.“, hvor Biskop Hers eb talte over Teksten: Denne Steen skal være et GUDS Huus. Endnu udførligere beskrives et „prægtigt illumineret Hvetempel paa Gammel-Torv“ og navnlig Desserten ved Gala-Taflet, „konstrueret af Hof-Conditor, Er. Waas, og forestillende en Regenter-Sahl for de Danske Konger af den høilovl. oldenborgske Stamme. Denne Sahl

hvilede paa en Klippe af canderet Arbejde og havde 4 Hoved-Indgange. Udi Sahlen, hvortil Opgangen var op ad nogle Trappe-Trin, saaes alle Konger af den Oldenborgske Stamme, staaende paa Postamenter, og midt udi Sahlen H. Wajstæt, vor nu regierende allerhaadigste Konge Friderich den 5te, under en Thronhimmel".

Den lokale Rubrik sluttede altid med en summarisk Udsigt over „Copulerede“ og Døde, hvorpaa fulgte Stadens Torve-Priser og Bexel-Kurs. Tilslidst kom „Notificationerne“ eller Avertissementerne, hvis Mængde imidlertid allerede dengang var saa stor, at kun de færreste kunde faa Plads i Hovednumret, men Resten maa te henvises til det fire-sidige Tillæg. En Del var som nu Meddelelser fra Dyrigheden, Proklamaer, Tilsigelse til „Stervboer“, Bekjendtgjørelser om Auktioner, Falbydelser af Varer osv. Worsomt er det at følge de allerførste, just dengang opdukkende Tilbud om Sommerlejligheder. I 1749 tilbydes Hovedbygningen paa Sandholm-Gaard „i en meget lystig og yndig Egn. Stedet for en Familie, som om Sommeren vil divertere sig paa Landet, er meget magelig og fornøjelig.“ Ofte have Avertissementerne et andet Snit end nu-tildags; navnlig Boghandlernes have megen Lighed med vore „Inserater“ — de finde det nødvendigt selv at tale for Varerne. En Oversættelse af „Gil Blas“ averteredes saaledes paa følgende Maade: „Den er en Art af Robinsons; dog drister man sig at sige, at den langt overgaar den Svenske, Engelske og andre, som føre det Navn. Historierne

ere overalt riimelige og saaledes udførde, at de stedse holde Læseren i Bevægelse, ja paa hvert Blad findes et Morale paa en munter og artig Maade anlagt". En lignende Tone anvendes, naar det gjælder om at samle Publikum til en eller anden Kunstpræstation. Høist interessant er saaledes det Avertisement, der indbyder til en Concert af ingen mindre end Gluck. "Løverdagen d. 19de April — Iyder det — bliver af Hr. Capelmester Gluck paa det Italienske Theatro i det kgl. Slot Charlottenborg en af vocal og instrumental Musique meget kien og applausfulde befunden Concert opført, udi hvilken han i Synderlighed til Auditorii største Contentement, paa et af lutter Glas bestaaende, og en her forhen bekiendt værende Instrument vil lade sig høre. Billetterne ere i bemeldte Slot hos Capelmesteren selv at bekomme, og som det ikke tiere end den eeneste Gang vorder opført, flaterer han sig saa meget meer af de gode Liebhavres behagelige Indfindelse. Begyndelsen er om Eftm. Kl. halvgaende 6 præcise."

Bed første Djekest undrer det i Avertisementerne (men ikke i Hovedavisen) at se Substantiver trykte med smaa Begyndelsesbogstaver. Imidlertid er dette langt fra at være nogen ortografisk Radikalisme. Avertisementerne tryktes dengang med smaa Begyndelsesbogstaver af samme Grund, hvorfor man endnu anvender gotiske Bogstaver i Almanaker og lignende Skrifter, der søge deres Udbredelse blandt Almuen. I det 17de Aarhundrede vare endnu smaa Bogstaver i alle Ords Begyndelse det al-

mindelige, og Menigmand havde vist ikke helt vænnet sig til de store ved Midten af forrige Aarhundrede. Endnu 1819 optrykte Baisenhuset det Nye Testamente med smaa Begyndelsesbogstaver.

Berling havde Glæde og Fremgang af sin Avis. Skjøndt den konkurrerende „Post-Rytter“ af Misundelse flere Gange forsøgte at stemple de „kiøbenhavnste Tidenders“ Nyheder som upaalidelige, hvad naturligvis af Berling blev betalt med samme Mønt, gif Foretagendet saa godt, at han i sidste Nummer af 1749 kunde meddele sine Læsere, at „siden man ofte har seet sig nødt til for Notificationernes Skyld at trykke disse Privilegerede Danske Post-Tidender paa et heelt Ark in Octavo, og saadant falder Læserne besværligt og ubeqvemt, saa aater Forleggeren herefter at trykke disse saavel som de Tydske og Franske Gazetter altid udi Quart-Format, hvormed Begyndelsen skal gjøres næste Postdag som den første paa det nye Aar. or Resten forsikres, at intet skal forsømmes, der kand gjøre disse Post-Tidender jo mere og mere brugbare, nyttige og behagelige for Læserne.“ — Den 2den Januar 1750 udkom da Berlings Avis i Kvart-Format og inddeelt i to Spalter — den første danske Avis med moderne Snit. Som „Hoved“ fandtes en ny Aliché: Bildmændene, støttende sig til det danske Vaaben — den samme, som den Dag idag findes i Bladet.

Men Berling nøjedes som ovenfor sagt ikke med at udgive den ene Avis — paa alle Punkter tog han Wielandts Gjærning op.

Fra første Jærd ekstraherede han det indenlandfke Stof og lavede derafen Maanedsavif, der udkom med 4 Kvartblade om Maanedes, og fom han — formodentlig med Henblik paa de officielle Meddelelfer (Udnævnelier osv.), fom alle vare optagne heri — døbte „Nye Stats-Tidender“. Maanedsavifsen vedblev at udkomme særftilt indtil 1802, da den fommensmeltedes med Hovedavifsen. I de fidfte Aar af fin Exiftens indeholdt den udeluffende Højeterets paadømte Sager, juridifke Meddelelfer, Proklamaer o. l. Andre Kombinationer af Hovedavifens Stof fandtes i de tyffe og franffe Afleggere, der henholdsvis har Tittlen „Kopenhagener Deutsche Post-Zeitungen“ og Gazette de Copenhague. De have fikkert væsentlig været beregnede for de ikke smaa Fremmed-Kolonier, fom dengang fandtes i vor Hovedftad, men have neppe spillet nogen større Rolle. Som Hovedavifsen udkom de to Gange om Ugen, men kun med 2 Blade i Kvart. De indeholdt kun udenrigffe Nyheder, hvortil for den franffe Avis kom en eller anden literær Nyhed under Overftriften Nouvelles Littéraires, for den tyffe et og andet Avertiffement. Den tyffe Avis vifte fig meft levedygtig af de to — den udkom lige til 1787. Abonnementsprifen paa hver af de tre Avifser var 10 Mk. aarlig; fubfriberede man paa dem alle tre, flap man med 3 Rdlr. — overmaade godt Kjøb og langt billigere, end Wielandt havde funnet levere fine Avifser.

Den Fortfættelse af Wielandts Tidende, fom, næft efter Hovedavifsen, fik størft Betydning, var de „Kjøbenhavnffe nye Tidender om

lærde Sager", der saaledes blev det literære Supplement til de politiske Nyheder. Forbindelsen mellem dem og „Berlingske Tidende“ fortsattes lige til 1808, og det er tilstrækkelig bekjendt, hvilken Betydning de „lærde Tidender“ have for Studiet af dansk Literaturhistorie i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Navnene paa de første Redaktører kjendes ikke — i hvert Fald ikke med Visshed; i de sidste Aartier fungerede efter hverandre bl. a. saa kjendte Mænd som Borgen Rjerulff, Rasmus Nyerup og Peter Erasmus Müller, hvilken sidste fortalte „Lærde Tidender“ under Titlen „Dansk Literaturtidende“, efterat Forbindelsen med „Berlingske Tidende“ var ophævet.

III

Ernst Heinrich Berling fik ikke længe Glæde af sit Værk. Sommeren 1750 havde han mistet sin Hustru, og i Oktober samme Aar fulgte han hende i Graven. Naar det Berlingske Bogtrykkeri og Aviserne alligevel vedblev at være i en blomstrende Forfatning og derved reddedes for de umyndige Børn og derigjennem for hele Slægten, skyldes det hovedsagelig, saavidt det kan skjønnes af de kun magert flydende Oplysninger, Bogtrykkeriets dygtige Faktot og Bestyrer, Ludolf Henrik Villie. Han har aabenbart været en energisk Mand, og det er formodentlig paa hans Initiativ, at Skifteforvalteren i Berlings Bo ansøger Asiatiske Kompagnis Direktion om, at Arvingerne maa faa de af Kompagniets Sager at trykke,

som Wielandts Enke før har haft. I 1753 afflaar han heldigt et Forsøg fra Høpffners Side paa at komme „Berlingske Tidende“ tillivs ved at bestyde den for Overgreb ved at este trykke de fgl. Forordninger i Aviserne.

Efter Berlings Død blev Redaktionen af Avisen nøjagtig ledet i det Spor, han havde anvist. Om der har været nogen egentlig — efter moderne Begreber — Redaktør knyttet til det, er uvist; i hvert Fald brugtes det ikke dengang at anføre hans Navn paa Bladet. Sandsynligt er det, at Ledelsen har ligget i Hænderne paa Pille, der har haft Bistand af nogle „sprogkyndige Karle“ som Medarbejdere, der have kunnet oversætte og excerperere de fremmede Aviser. I 1762 forandrede Titlen til „De til Forsendelse med Posten alene privilegerede kjøbenhavnske Tidender“, men allerede dengang gik Avisen Mand og Mand imellem populært under Navnet „Berlingske Tidende“. I 1766 overtog de to Sønner, der nu vare voksne, Johan Christian og Georg Christoffer Berling selv Bladet og oprettede en Interessentskabskontrakt. Det følgende Aar ved Christian VII's Tronbestigelse fik de Bekræftelse paa Privilegiet. At de to Brødre havde arvet deres Faders Energi og Handelstalent, gav de meget snart Vidnesbyrd om. Den bekjendte Agent Holck, der paa et Selskabs Vegne bestyrede Adressecomptoiret, redigerede dets Efterretninger og altid var fuld af Ideer og Virkelyst, skjøndt Helbredet sjældent fulgte den brave Mand, havde for at hjælpe paa sine Aktier paatænkt at

lade „Adressevise“ ledsage af et ugentligt Tillæg om „lærde Sager“ („økonomiske Afhandlinger, rigtige og vel affattede moralske Betragtninger, Poesier, bestedne Critiker over nye Bøger“). Han havde fort forinden udtalt, at „Berlingske Tidender“ vare blevne noget søvnige — nu skulde han faa Bevis for det modsatte. Thi ikke saasnart havde Holck offentliggjort sit Førehavende, før han modtog en Skrivelse fra Brødrene Berling, der meddelte ham, at dette stred imod deres Privilegium: „allene at criticere de nye udfomne Bøger“. Skjøndt der vel strengt taget nok kunde rejses Spørgsmaal om, hvorvidt det at kritisere Bøger kunde gjøres til Gjenstand for et Privilegium, lod Holck og Selskabets Directorer sig dog imponere af Brødrene Berlings bestemte Optræden og lovede, at der ikke skulde komme Kritiker i Tillægene, samt tilføjede bestedent: „Følgelig forsikre vi Dem oprigtig, at vi paa alle Maader skal see alle Anstøds-Steene ryddede af Veyen, at der ikke skal komme Skaar i vort Venstab; thi ligesaa lidet som vi ville være præjudicerede, saalidet ville vi præjudicere andre.“ Men — „udi et Skrivt at sige sin Mening om en eller anden merkværdig Bog, det kan dog ikke forbydes“ — denne Reservation ønsker Adresse-comptoiret dog at tage.

Ernst Heinrich Berling havde haft sit Trykkeri i Store Kannikestræde i et lille Hus mellem Hjørnesteedet til Lille Kannikestræde og Andersens Professorresidens (en Del af den nuværende Metropolitan-skole), og her har det formodentlig ogsaa haft Stæde endel

Ar efter hans Død. Men kort efter at de to Brødre Berling vare komne til Styret, blev Gaarden i Pilestrade, der ogsaa havde Facade til Gammelmønt, erhvervet. I hvert Fald angives deres Bolig her i Kjøbenhavns Vejviser for 1771. Det var en gammel Bryggergaard, og Berlingerne drev da ogsaa adskillige Ar Bryggeriet til Gammelmønt ved Siden af Bogtrykkeriet til Pilestrade. De to Brødre blev imidlertid som de fleste af Slægten ikke gamle Folk. Johan Christian blev kun 38 Ar, Georg Christopher kun 41.

Imidlertid var det i den danske Presses Historie mærkelige Reskript af 14de September 1770 udkommet, der ophævede al Censur og tilstod almindelig Trykkesfrihed. For „Berlingske Tidende“ fik dette dog mindre at sige, da den næppe nogensinde havde været under effektiv Censur. Allerede i 1744 havde Wielands Enke og Høffner faaet Tilfagn om Befrielse for Censur for deres Aviser, „naar de bruge samme Varsomhed og Forsigtighed, som hidtil er steet“. Og denne Ret var jo gaaet over i Berlings Privilegium, naar det simpelthen led: „Dog skal han være tilforbunden ei at lade noget usømmeligt i saadanne Aviser indflyde, men saaledes indrette dem, som han det agter at forsvare“. Som bekjendt maatte imidlertid Reskriptets Ophavsmand, Struensee, paa Grund af de Misbrug og Udstejlsler, den pludselige Slappelse medførte, ved nyt Reskript (af 7de Oktober 1771) gjøre den Tilføjelse til det forrige, at intet Skrift maatte indeholde noget, der stred mod gjæl-

dende Love og Forordninger. Det er meget interessant at følge den Forsigtighed og forsættelige Uvidenhed, hvormed „Verlingske Tidende“ omtaler — eller rettere gaar udenom — de stjaebnesvangre Begivenheder ved det danske Hof i Begyndelsen af 1772. I Nummeret for 17de Januar hedder det blot: „Over en mærkværdig Begivenhed, som i Dag Morges her i Staden har tildraget sig, ville vi med første meddele vore Læsere Efterretning.“ Og i det følgende Nummer afgjøres den hele Palads-Revolution i disse spinkle og blege Ord: „Afvigte Fredag d. 17. Januar rejste H. M. Dronning Caroline Mathilde til Cronborg Slot. Samme Dag foregik en stor Forandring i Ministerio. Følgende Herrer bleve derpaa bragte endeel i Citadellet Friderichshavn, andre i forskjellige Bagter 1) Græv Struensee, 2) Græv Brandt . . . . Saa snart bemeldte Herrer vare blevne arresterede, begav H. M. Kongen sig tilligemed H. kgl. Højhed Arveprinds Friderich i en Carosse gjennem Stadens reelle Gader, hvor Høystsamme bleve af alle troe Underfaatter imodtagen med Glædeskrig og det sædvanlige Fryde-Raab Hurra. Om Aftenen var hele Staden illumineret, som varede til langt ud paa Natten. H. Majestæt har allernaadigst behaget ved denne Lejlighed at bære H. Excellence Hr. General Græve af Kanrau til Ascheberg med Elefant-Ordenen.“

Overgangen fra Struensees til Guldbergs Regimente gav sig i Trykkefrihedens Historie Udslag i Reskriptet af 20. Oktober 1773, der lige rent ud forbød i noget offentlig Blad at indføre noget, „som angaaer Staten og

Regeringen, alm. Foranstaltninger" osv. Det gjaldt da for dem, der skrev og udgav Aviser, at være dobbelt agtpaagivende, at de ikke skulde forsynde sig mod det Guldbergske Restrikt, der lod Politimesteren ganske arbitrært afgjøre enhver Uregelmæssighed og tillod ham at idømme Mulfter fra 50—200 Rdl. Kunde man vel ogsaa udtrykke sig mere diplomatisk end „Berlingske Tidende“, naar det kun ofrede Regjeringsstiftet i 1784 disse Linier: „Under 14de April 1784 har det allernaadigst behaget S. kgl. Majestæt at ophæve sit hidtil havde Cabinet, saa at derfra aldeles intet meere skal expederes Statens publique Sager angaaende, som alle af vedkommende Collegier skal foredrages S. Majestæt, i Overensstemmelse med S. Majestæts Forordning af 13. Februar 1772, hvilken i den Henseende er igientagen og paanhe sat i sin fulde Kraft“? Og om noget Ræsonnement kan der just ikke siges at være Tale, naar Stavnbaandets Løsning tre Uger efter Forordningen saa kort som muligt meddeles med disse Ord: „Den 20de Junii d. A. (1788) er udkommen en Forordning om Stavnbaandets Løsning fra Godserne for Bondestandens Mandkjon i Danmark.“ Samme Aar slog Bærgerne for Brødrene Berlings umyndige Arvinger et drabeligt Slag for deres Privilegium. Universitets-Bogtrykker Schulk havde nemlig tilføjet dem den „Fornærmelse“ at lade udgaa en Uge-Avis „Kjøbenhavn“. Sagen gik lige til Højesteret, der dømte, at Brødrene Berlings Privilegium gav dem Eneret

til i Trykken at meddele ugentlige politiske Nyheder. (17de Novbr.)

I Slutningen af 1790 udkom et nyt Trykkefriheds-Reskript (4de Decbr.), ifølge hvilket enhver herhen hørende Sag atter skulde tages fra Politimesterens Afgjørelse og henlægges under Landets almindelige Domstole. Dette var for saa vidt en Fordel, som Vilkaarlighed derved udelukkedes; men samtidig udsatte Lovens Overtrædere sig for strengere Straffe, idet Reskriptet bestemte, at der ikke mere skulde idømmes Mulfter — hvad i de fleste Tilfælde vel heller ikke havde fynderlig Virkning — men fældes Dom efter Landets Love „efter Sagens Bestaffenhed“. Tillige stærpedes Forbudet mod at skrive mod „Regjeringsforanstaltninger“. Alle oplyste og frihedselskende Mænds Sind fattes i voldsom Bevægelse ved Efterretningen herom, og navnlig Præsten M. G. Birckner, Kapellan for Korsør og Taarnborg Menigheder, udsendte flere Afhandlinger om Trykkefriheden og dens Love. Efter Birckners Opfattelse eksisterede Trykkefriheden kun af Navn i Danmark. Tor man ikke tillade Drøftelsen af offentlige Foranstaltninger, maa man ogsaa opgive Tanken om fri og myndige Borgere. Lad være, at Regjeringen ikke har holdt strengt over Ordlyden af de senere Bestemmelser og har set igjennem Fingre med meget, som dristede sig til at behandle og drøfte Regjeringshandling — det haaber Birckner, den ogsaa vil gjøre overfor hans Afhandling — sikker er man dog intet Djeblif. Birckner er da ogsaa forsigtig og hævder udtrykkelig, at direkte

Angreb paa Souveræneteten og Arvesølgen, direkte Opfordringer til Oprør og Uhygighed ikke maa taales. Ellers kunde hans Frimodighed let være bleven meget følelig for ham. Men med Undtagelse af denne Begrænsning, og naar Talen er om obscen Litteratur, fordrer han fuld Frihed til at udtrykke sine Tanker paa Papiret. Og naar man ved det sidste Reskript har overladt til Domstolene at bestemme, hvad der skal anses for at være Brug eller Misbrug af Trykkesfriheden, er dette — efter Virkners Opfattelse — stik imod al Lovgivning, isølge hvilken det blot tilkommer Dommeren at undersøge Handlingen, medens det bliver Lovgiverens Sag at fastslaa de Regler, efter hvilke han skal domme."

Teoretiske og rent abstrakte Underjøgelser af denne Art lod Regjeringen passere; den vidste, at deres Publikum aldrig blev stort. Men overfor P. A. Heibergs Frisprog i „Politisk Dispache“ og „Sproggranstning“ stillede den sig som bekjendt ganske anderledes. Det var bevægede Aar, de sidste i Aarhundredet, da de Heibergske Justitsfager stod paa. Det gjaldt om at være forsigtig og passe paa sin Mund, og at man kunde komme i Fortræd for en helt ustyldig Ytring, fik selv „Berlingske Tidende“ at føle i denne Tid. I Numret for 15de Oktober 1798 hed det nemlig i en „Korrespondance“ fra Wien: „Det Rygte har udbredt sig her, at Directoriet i Paris har erklæret, at Neapel burde straffes, fordi det havde provianteret de engelske Skibe og forsynet dem med alt det Nødvendige, hvorved det har medvirket til den franske Flaades

Undergang. Var dette virkelig sandt, var
 Krigen mellem Østerrig og Frankrig uund-
 gaelig, saasom Østerrig skulde understøtte
 Kongen af Neapel paa det estertrykkeligste
 med hele sin Magt i Italien, da det ingen-
 lunde kunde tillade, at Neapel bliver øde-
 lagt." Det var dette sidste Punktum, som
 voldte Ulejligheden. Den franske Minister
 følte sig fornærmet over dette Ræsonnement
 og indgav Klage til Departementet for de
 udenlandske Sager, der erklærede, at det
 strax vilde begjære den Ansvarhavende for
 „Berlingske Tidende“ tiltalt efter Loven ved
 Domstolene, naar Ministeren begjærede det.
 „Berlingske Tidende“ slap dog med Skrækken
 og passede yderligere paa ikke at „ræsonnere“ —
 det har ikke været nogen let Bestilling at
 være Journalist i de Tider. Omfider Iyk-
 kedes det da P. A. Heiberg ved sin hidste
 Tunge at fremkalde den sørgelig navnfundige
 Forordn. af 27de Septbr. 1799, der atter
 indførte Censur. „Berlingske Tidende“
 skriver som sædvanlig meget knapt, at der
 „er udkommet en Forordning, som nærmere
 forklarer og bestemmer Trykkefrihedens
 Grændser“. Samme Forordning indeholdt
 en Bestemmelse om, at alle Bogtrykkere
 skulde have Kongeligt Privilegium. Derfor
 se vi ogsaa faa Aar efter Repræsentanterne
 for et nyt Slægtled Berling, Johan
 Christian (Søn af Faderen af samme
 Navn) og hans to Fættene, Ernst
 Andreas Hartvig og Carl Chri-
 stian, Georg Christoffers Søner, søge
 om Privilegium til Fortsættelse af Bog-
 trykkeriets Drift. I deres Ansøgning

hedder det bl. a., at da deres Fædre, Brødrene Berling, ved Døden vare afgaaede, fortsatte deres Enker de tvende Næringsveje, Bogtrykkeriet og Bryggeriet, som deres Mænd havde ejet i Fællesskab. Da nu den yngste af Brødrene Berlings Enker er død, have de tre Ansøgere som Børn og Arvinger besluttet at paatage sig Bestyrelsen af disse Næringsveje, „som vi vedblive at drive i Fællesskab under det sædvanlige Firma: Brødrene Berling, men at dele sammes Bestyrelse imellem os. Til den Ende har jeg, Ernst Andreas Hartvig Berling, paataget mig at forestaa Bryggeriet og er bleven indstrevet i Bryggerlauget og har taget Borgerstab. Vi Understrevne, Joh. Chr. Berling og Carl Chr. Berling, der have lært Bogtrykkerkunsten, hvilket vil erfares af Bogtrykker Møllers Attest, ville paatage os især Bogtrykkeriets Bestyrelse og ønske at vinde Borgerstab her i Byen som Bogtrykkere.“ Ved kongl. Resolution af 23de April 1802 fik Ansøgerne Tilladelse til under Firma: Brødrene Berling at fortsætte deres afdøde Forældres Bogtrykkeri.

Ved Aar 1800 var „Berlingske Tidende“ endnu den eneste danske Avis, der i Kraft af sit Privilegium havde Ret til at meddele fremmede politiske Nyheder. Men kort efter dukkede den første Konkurrent af nogen Betydning frem. Bogtrykker R. H. Seidelin havde i 1803 startet en ny Avis, „Dagen“. Da den ogsaa meddelte sine Læsere udenrigste Nyheder, anlagde Berlingerne i Henhold til Højesteretsdommen af 1788 strax Sag mod Bladet som de, der udelukkende

havde Ret til at meddele „ugentlige politiske Nyheder“. Dommen faldt og denne Gang neppe helt til deres Tilfredshed, thi vel kjendtes Bogtrykker Seidelin uberettiget til i „Dagen“ at indføre saadanne Nyheder („ugentlige politiske“), hvorimod det ikke „kan aldeles forbydes ham at indføre politiske Nyheder“. I Sandhed — en subtil Distinktion! ikke vanskelig at omgaa. I Kjøbenhavn udgik fra nu af i Birkeligheden to Blade med politisk Stof.

Langt farligere blev dog det Angreb, som fem Aar senere rettedes fra selve Tronen mod Berlingerne. Ved Frederik VI's Tronbestigelse i 1808 havde de indsendt deres Ansøgning om Stadfæstelse af Avisprivilegiet, som et Patent paabød, og Generalpostamtet havde anbefalet den „paa Grund af Postkassens Interesse ved dette Privilegiums Stadfæstelse“. Men istedetfor Svar erfarede de, at Frederik VI havde haft et af sine enealdige Djebliske; han var ikke tilfreds med „Berlingske Tidende“ paa Grund af en Indiskretion under Krigsbegivenhederne og havde derfor d. 12te Septbr. f. A. udstedt et Privilegium for Legationsraad Daniel Manthey, Kapitals-Sekretær ved de kongelige Ordener, til at udgive en offentlig politisk Tidende under Opsyn af Departementet for de udenlandske Sager. „Saasnart han af hvilken som helst Aarsag — heb det i dette Privilegium — maatte ophøre at forestaae dette Blad, maa Udgivelsen af denne Tidende ikke fortsættes, forinden hans Forretninger i saa Henseende ere med foranførte Departements Samtykke

bleven overdragne en Anden under lige Bestemmelser, som i dette vort Privilegium indeholdes. Iøvrigt skal dette Privilegium blot være gjældende for fornævnte Legationsraad Manthey for saa lang Tid, som vort Departement for de udenlandske Sager maatte betro ham Directionen heraf. Og skal han i intet Tilfælde være forbunden til at nævne sig paa dette Blad som dets Forfatter, ligesom Bladet heller ikke skal underkastes anden Censur end Departementets“.

IV.

Manthey's Privilegium kunde let have medført en Katastrofe for „Berlingske Tidende“. Men ingensinde gav Brødrene Berlings Forretningsdygtighed sig maaste et mere glimrende Udslag end ved denne Lejlighed. Hvad der tegnede til Fald og Udelæggelse for dem, forstod de snildt at give en saadan Vending, at det ikke alene blev ufarligt, men endog bragte dem Fordel. Allerede den 30te September 1808 havde Berlingerne understrevet en Kontrakt med Manthey. Da Manthey's Privilegium lød paa, at han enten alene eller i Forbindelse med andre, der vare forshnede med Avis-Privilegium, maatte udgive en offentlig politisk Tidende, afhændede han Fordelen af sit Privilegium til Brødrene Berling. Bladets Titel forandrede nu (fra Oktober 1808) til „Den til Forsendelse med de kgl. Rideposter privilegerede danske Statstidende“. Som før vedblev Bladet at udkomme to Gange ugentlig, men Formatet forandrede til

tospaltet Folio, og samtidig forhøjedes
 Abonnementsprisen til 4 Rdlr. aarligt.
 Ifølge Kontrakten forpligtede Manthey
 sig til at „indsamle“ de Efterretninger,
 „som egentlig ere bestemte til at oplyse
 Publicum om Landets politiske Forhold“.
 Derimod skulde Brødrene Berling overtage
 Redaktionen af den ikke-politiske Del, med
 andre Ord Avertissementerne; de forpligtede
 sig til ikke at blande sig i Bladets politiske
 Ledelse og til at indføre alt, som Manthey
 „tilkjendegiver at være Regeringens Ønske“.

Af ikke ringe Betydning var Kontraktens § 5,
 som sikkert skyldtes Berlingernes Initiativ,
 og i hvilken det hed: „Sag, Manthey, lover
 i alle paakommende Tilfælde, i Særdeleshed
 ved Collision med andre Blade, at antage
 mig den omhandlede Tidendes Sag og være
 dens Talsmand hos vedkommende kongelige
 Collegier“. For al denne Villighed oppebar
 Gehejme-Legationsraad Manthey 1000 Rdlr.
 om Aaret under Hensyn til Bladets daværende
 Abonnental 6500; denne Sum kunde stige
 eller synke, eftersom dette Tal voxede eller
 daledede efter Kontraktens Indgaaelse. I Til-
 fælde af dens Ophævelse erklærede Manthey,
 at han ingen Hindringer vilde lægge iveness
 for, at Berlingerne kunde fortsætte deres
 Avis under hvilken Titel og Form de fandt
 for godt; men han forbeholdt sig paa sin
 Side ogsaa Ret til at bruge sit Privilegium,
 som han vilde.

Manthey var persona grata hos Frederik
 VI. Kongens Protektion ses tydeligt i en
 fgl. Resolution af 9. Decbr. 1808, i hvilken
 „Statstidendes“ Forrang for andre Blade

stærkt markeres, dem, Regjeringen tydeligt nok ikke ser mildt til. „Vi ville allernaadigst have fastsat og befalet — hedder det i Resolutionen — at der i intet offentligt dansk Blad maa optages eller indrykkes politiske Efterretninger eller Actstykker af saadanne Aviser eller Blade, være sig officielle eller uofficielle, som udgives i fjendtligt Land eller under fjendtlig Regjerings Indflydelse, og skal i saa Henseende det ene danske Blad ikke kunne paaafhyde det andet som Hjemmel, dog med den Undtagelse, at, naar politiske Efterretninger eller Actstykker af ovennævnte Oprindelse og Bestaaffenhed offentliggjøres i den af Os allernaadigst privilegerede Statstidende, saa skal det være andre danske Blade usformeent at gjentage samme ordret og uforandret, saaledes som de i „Statstidenden“ findes indrykkede. Søvrigt ville Vi, at de af Os forhen givne allerhoieste Resolutioner og Befalinger i Henseende til den fornødne Forsigtighed med politiske Efterretningers Optagelse og andre Meddelelser i alle offentlige Blade, uden Undtagelse, paa det strengeste og alvorligste skulle iagttages og overholdes, hvorved det saaledes indtil videre skal have sit Forblivende.“ Og Frederik VI blev mere og mere strix overfor Pressen og lod foretage flere og flere Restriktioner mod de bestedne Rester af Trykkefrihed. En Plakat af 4de Oktober 1810 bestemte, at ingen politiske Blade maatte udgives uden et nyt specielt Privilegium. „Brødrene Berling“ maatte da paany ansøge om Stadsfastelse af deres gamle Privilegium; dette blev ganske vist ogsaa bekræftet af Kongen, men rigtignok

med en hel Række Betingelser, der ordret gjentages ved de følgende Stadfæstelser af Privilegiet lige til d. 13de Marts 1848, og som ere en fortræffelig Illustration til Aanden i Frederik VI's Regime. De ere følgende:

1. Intet Rygte maa i Bladet optages.
2. Rigesaa lidet maa deri indføres Esterretninger og Udtalelser, som kunde være anstødelige, fornærmelige eller ubehagelige for venstabelige og allierede Regjeringer.
3. Særdeles maa Udgiverne afholde sig fra med spøgende, spottende eller bidende Bendinger at fremsætte de politiske Tildragelser, som efter deres Beskaffenhed alene bør foredrages i en simpel historisk Stil. Det Samme skal ogsaa gjælde i Henseende til Vedømmelse og Anmærkninger over politiske Tildragelser, som uddrages af fremmede Blade. Allermindst maa Udgiverne tillade sig at give nogen Regjering eller Nation Tillægsbenævnelser.
4. Ved enhver Artikel maa tilføjes, af hvilket indenlandsk eller udenlandsk Blad samme er taget, og naar Udgiveren er første Anmelder af nogen indenrigsk Tildragelse, bør han for vedkommende Censur forevise sin Hjemmel.
5. Udgiveren staar ligesuldt til Ansvar for sit Blad, og Gjentagelsen af en i sig selv utilladelig Artikel bliver ham at tilregne, uanseet at han kan beviise, at samme er udtaget af noget andet indenrigsk Blad.

6. Intet Factum, der i fremmede Blade anmeldes som passeret her i Rigerne, maa som saadant optages i Bladet, da intet fremmed Blad i saa Henseende kan ansees som tilstræffelig underrettet.
7. Indenrigste Efterretninger af den Bestaaffenhed, at deres Bekjendtgjørelse kan være skadelig, enten ifølge Statens Krigsforhold eller øvrige politiske Forhold, maa aldeles ikke meddeles i Bladet.
8. Til desto større Sikkerhed for, at disse Forskrifter ikke skulle overtrædes af Bladets Udgiver, skal han under Privilegiets øjeblikkelige Fortabelse være pligtig til ikke at lade nogen Del af sit Blad trykke eller uddele in publico, forinden Manuscriptet eller første Correcturark er foreviist til den anordnede Censor, som til Beviis herpaa skal paategne sit Navn paa Manuscriptet eller Correcturarket; dog uden at hans Navn eller imprimatur behøver at trykkes paa Bladet.
9. Denne specielle Censur skal hele Bladet være undertastet, endog for dets ikke-politiske Artikler.
10. Da Censor under Embeds Ansvarlighed skal paase, at intet Skadeligt eller Upassende bliver indtrykt i Bladet, saa skal han have Magt til, ifølge den ham paaliggende Pligt, at udstryge, hvad han finder at være af den Bestaaffenhed, at det ej bør offentliggøres, eller efter Omstændighederne tilbageholde hele Bladets

Trykning. Smidlertid skal Censurs Ansvarlighed dog ikke fritage Udgiveren for Ansvar.

11. Dersom Udgiveren af Bladet overtræder, hvad heri er befalet, skal Saadant have en arbitrær Straf eller efter Omstændighederne Privilegiets Fortabelse til Følge.
12. Hvad Collegierne eller Øvrighederne maatte have at offentliggjøre, skal Udgiveren være forpligtet til uden Betaling at indføre i Bladet.

De strenge Censor-Bestemmelser kunde Brødrene Berling dog forholdsvis tage sig let. Manthey, hvem det fulde Ansvar for Udgivelsen var bleven underkastet ifølge en særegen Resolution af 31te Oktober 1810, fungerede nemlig tillige som Regjeringens politiske Censor. Han var saaledes sin egen Censor og havde blot for sin Sikkerheds Skyld oprettet en Tillægs-Kontrakt med Brødrene Berling, ifølge hvilken de skulde være ham ansvarlige for den ikke-politiske Del af Bladet. „Statstidende“ var da i Virkeligheden fritagen for Censur. I 1821 engageredes en Jurist, Overretsprokurator Philip Sul. Knudsen, som Redaktør, Bladets første navngivne Redaktør. Dette paabødes nemlig i en Instrux af 1ste Februar 1821 fra Departementet for udenlandske Sager til Manthey som „Statstidendes“ Bestyrer. Den viser, i hvilken Grad Regjeringen nu havde vænnet sig til at betragte „Statstidende“ som sit ganske specielle Organ, sin Moniteur, der ingen anden Existensberettigelse havde end blindt

hen at parere Ordre. Og stjøndt „Berlingske Tidende“ ifølge hele sin Historie og Karakter altid har været Regjeringsorgan, har Forbindelsen dog aldrig været saa stram som i Mantheys Dage. Den løsnedes ved hans Død, da Regjeringen selv ønskede Titlen „Statstidende“ ombyttet med en mere passende. Wien i Tierne og Lyberne påsejede denne Benævnelse fortræffeligt til Bladet, der nok saa meget havde Karakter af en Ministerialtidende som af en Avis.

Et kort Uddrag af Mantheys Instrux vil vise, hvor smaaligt Departementet vaagede over sin Avis' gode Opførsel. „Da Statstidendes Bestemmelse er — hedder det heri — 1) at meddele Efterretninger om saavel udenlandske som indenlandske Tildragelser i en anstændig, upartist og ren historisk Stil uden noget tilføjet Omdømme eller Bemærkning og saaledes at Fremstillingen deraf kan vejlede andre her udkommende politiske Blade og 2) at heri saavel i officiel som uofficiel Form til enhver Tid kunne optages alle de Indrykkelser, som fra Departementets Side ansees for hensigtsvarende og overensstemmende med Øjeblikkets Løb, saa har Bestyreren omhyggeligen at vaage over, at denne Tone vedligeholdes i hele Bladet, saaledes som Departementet er berettiget at fordrø det af en Tidende, der staaer under dets umiddelbare Opsyn og: at foranstalte Departementets Befalinger i Henseende til begjærede Indrykkelser strax og uden Hindring efterlevede. Da det Forhold, hvori Statstidenden staaer til Departementet, ene begrunder sig paa den Tiltro, Be-

styreren nyder hos samme, saa maa det og staae i hans Magt uden mindste Hinder og Collision at kunne udføre dets Overdrag. Thi skal han vaage over: At ikkun deri saadanne Efterretninger meddeles, som ere hjemlede og sikre, paa det de ikke siden igjen skulle tilbagefalde, og maa det være en Grundsætning ved Statstidendens Redaction at give Efterretningerne, om ikke først, saa dog rigtigst. At ved at extrahere fremmede Blade ikkun de vigtigere og almeendeeltagelige Nyheder vælges, og derimod Ubetydeligheder, Avisstrivernes private Ytringer, samt alt det, der tydeligen sees at være kommen af Partiaand, aldeles forbigaaes. At Bladet forfattes i et dannet Sprog, og at lave Ord og Udtryk ligesaa omhyggeligen som uforstaaelige og ved ordret Oversættelse udanske Vendinger undgaaes. At ingen enten politisk Efterretning eller Bekjendtgjørelse modtages fra nogen til et herværende fremmed Gesandtskab henhørende Person, forinden speciel Tilladelse dertil er bleven indhentet hos Chefen for det udenlandske Departement. At alle indenlandske Efterretninger ere tilbørligen hjemlede, af hvilken Aarsag han bør anmode Udgiveren og Redacturen om at gjøre sig Umage for fra tilforladelige Kilder at indsamle alt det indenlandske Nyt, der kan have almeen Interesse. At blandt de Avertissementer, der tiljøjes den politiske Deel af Statstidenden, Intet findes, der er den Tone og det Forhold uværdigt, som bør udmærke Statstidenden. At altsaa alle Stridigheder mellem Enkelte, alle Injurier, alle Satirer, alle i et

aldeles udannet Sprog skrevne Avertissementer og usle Vers blive udelukkede af dette Blad. Og at ligesaa lidet Bøger, Sange, Carricaturer og andet deslige, naar disse Tiler indeholde noget, der er stridende mod Anordningerne eller den Anstand, den skylder et dannet Publikum, deri anmeldes." Efterat Instruxen dernæst har givet en Række meget minutiose Bestemmelser vedkommende Bladets Censur, siger den hen mod Slutningen med advarende Røst og hævet Føgefinger: "Da denne Instruction Intet indeholder, uden hvad der væsentligen kan bidrage til Sagens gode Fremme, overensstemmende med H. M. Kongens Billie og Departementets successive Foranstaltninger, saa tør man ej alene af Statstidendes Bestyrer forvente den nøjagtigste Overholdelse af de ham heri paa lagte Pligter, men endog forudsætte, at dette Blads Udgivere og Redacteur villigen byde Haanden til at iagttage den gode Orden, som heri foreskrives, og som væsentlig vil bidrage til at hæve Bladets Anseelse og fritage dem selv for Ubehageligheder."

Denne Regjeringens Narvaagenhed og Skolemester=Paapasselighed har ikke gjort det til nogen Sinecure at være Udgiver eller Redaktør af "Statstidende". Men paa den anden Side hidrog det officiose Præg, som Bladet herved fik, til yderligere at styrke dets Kredit som absolut paalideligt i sine Efterretninger, en Tiltro, som stiftende Tider og stiftende Stjæbner ikke have svækket. Det var sikkert et veltruffet Udtryk for den offentlige Mening's Syn paa Bladet, naar Hei-

berg i „Kong Salomon og Sorgen Hattemager“ lod Korsørianerne ved Postens Ankomst synge i Kor:

„Statstidenden“ kommer i Ledtog med „Dagen“,
Og Nyheder bringer fra sikker Canal.“

Bekuniært set var „Berlingske Tidende“ dog langt fra et saa godt Papir som før. Manthey's Tilsknytning til Bladet havde forsaavidt intet Plus betydet. Tvertimod vare de halvshyvende tusinde Abonnenter, som Bladet talte i 1808, en Snæs Aar efter svundne ind til halvtredje tusinde. Det vilde dog være uretfærdigt ene at give Manthey Skyld herfor. Mange andre Omstændigheder havde medvirket dertil. Først var der det konkurrerende „Dagen“, der udkom hyppigere end „Statstidende“ og derfor vel nok i Aarenes Løb trak endel af dennes Abonnenter til sig. De fremmede politiske Nyheder lod sig jo lige saa godt læse det ene som det andet Sted. Dernæst kom Tabet af Norge til, hvilket ikke alene betød en Nedgang i Abonnenttal, men ogsaa en stærk Forringelse i Avertissementer deraf. Og de flemme Aar efter 1813 med almindelig Armod gjorde naturligtvis ogsaa deres. Forholdene vare saaledes alt andet end glimrende, og hertil kom endda Forviklinger af forskjellig Art for Bladets Indehavere.

Den ene af de to Berlingere, Carl Christian, var død i 1824, efterladende sig en ung Enke, Sophie Hedvig, s. Glasning, og to Børn, en Søn (Johan Carl Ernst) og en Datter. Fættereren, Johan Christian, døde to Aar efter ugift og efter-

lod sig et Testamente, der overdrog Fætterens Hustru og hendes Børn hans Andel i Gaarden, Bogtrykkeriet osv. og endvidere Privilegiet paa „Berlingske Tidende“.

Dette Testamente blev konfirmeret af Cancelliet, og Enkesfru Sophie Hedvig Berling fik Stadfæstelse paa Privilegiet den 6te Juni 1827 paa de sædvanlige Betingelser. Det var imidlertid intet gunstigt Tidspunkt for Overtagelsen af en saadan Bedrift, thi samme Aar var en ny Avis, „Kjøbenhavnsposten“, kommen til. Resolut indsaa hun da, at noget maatte der gøres, om Bladet skulde reddes for hende og hendes Børn; og det blev da bestemt, at „Statstidende“ fra 1ste Juli 1828 skulde udkomme 4 Gange ugentlig, uden at Abonnementsprisen forhøjedes, og tre Aar efter, da Julirevolutionen havde bragt Røre i den politiske Verden, og Nyhederne bleve talrigere, udsendtes den sex Gange om Ugen. Først da viste det sig nødvendigt at forhøje Prisen med 3 Mk. Kvartalet (til 7 Mk. 8 Sk.), men ogsaa paa flere andre Punkter kom der vanskelige Dage for Enken. En Samtidig har anbefalet hende i en Ansøgning som en „forstandig og sparsommelig Kone med rene Sæder“. Dette er ogsaa det ringeste, der kan siges om hende. Efter alt at dømmes har hun været en overmaade dygtig Kvinde med udpræget Forretningsfæns. Sikker har hun ogsaa haft dygtige Raadgivere.

I den her skildrede Periode af „Berlingske Tidende“'s Existens (1808—30) skete kun faa Forandringer i dens Ydre som i dens Ind-

hold. Den vedblev at bringe de udenrigs-
 politiske Nyheder, stadig ganske korte Rubri-
 ker fra Provinserne og Hovedstaden, Pris-
 lister, Avertissementer og Proklamaer m. m.,
 som fyldte de to Blade og det medfølgende
 Tillæg. Om Teater og Litteratur vil man
 næsten intet finde. Men i det næste De-
 cennium sker en betydelig Forandring: det er
 de store politiske Begivenheder i Ud- og
 Indland og den Trang til at drøfte og tale
 ud om alt muligt, der saa længe har været
 dæmmet kunstigt op for, men som nu staffer
 sig Luft, dette Omslag i første Række skyldes.
 Men en anden ikke uvigtig Faktor er Kom-
 munikationsmidlernes hurtige og pludselige
 Udvikling. I 1819 kommer det første Damp-
 skib hertil; det efterfølges snart af flere.
 I 1835 anlægges Jernbane mellem Lybæk og
 Hamborg. Her varer det vel en Stund,
 inden vi for Alvor komme med; men en
 hurtigere Postforbindelse er allerede da for
 Danmark en Frugt af Samsørdelsmidlernes
 raske Væxt. Allerede i et Overslag over
 „Statstidende“s Indtægter og Udgifter i
 første Kvartal af 1832, der tilstilledes Kan-
 celliet, bemærkes det udtrykkeligt, at det
 beregnede Arke-Antal for Avisen langt vil
 blive overstredet, „da der i denne Sommer
 paa Grund af den større Mængde politiske
 Nyheder, som da leveres, samt Damp-
 skibslisten over ankomne Rejsende etc.
 sandsynligvis ofte vil udkomme 9 Ark
 ugentlig“ (det normale var 8 Ark).

V.

§ 1831 døde Manthey. Udenrigsministeriet fandt, at hans Privilegium kunde suspenderes eller helt bortfalde, „da det Op-
slyn, hvorunder den danske Statstidende nu
staar, og de Forpligtelser, som sammes Ud-
givere have indgaaet med Hensyn til Bladets
Bestyrelse, have hævet Anledningen til oven-
nævnte Privilegiums Meddelelse“. Enkefru
Berling var imidlertid saa forsigtig at til-
byde hver af Manthey's tre ugifte Døtre 100
Rdlr. aarlig paa Betingelse af, at hverken
de selv eller andre paa deres Vegne maatte
søge om et lignende Privilegium, og for saa-
vidt ingen anden i Kjøbenhavn fik Bevil-
ling til at udgive en Tidende af politisk
Indhold.

Imidlertid var den 13de Oktober 1829 en
egl. Resolution udkommen, der fastsatte, at
ethvert Privilegium, der senere meddeltes til
Udgivelsen af politiske og Anvertisements-
Tidender, skulde indeholde en Forpligtelse til
at erlægge en aarlig Afgift til det nys op-
rettede polytekniske Institut. § og for sig
kunde dette jo ikke berøre „Dagen“ og
„Berlingske Tidende“'s Privilegier, der vare
af ældre Dato. Da den nye Censor for de
politiske Blade, Gehejme-Legationsraad Car-
stensen, imidlertid intet fik af det Honorar,
som Manthey i sin dobbelte Egenstaaelse af
Bestyrer og Censor ved „Statstidende“
havde oppebaaret, lod Frederik VI Rancelliets
Betænkning afkræve, om der ikke kunde paa-
lægges Udgiverne af „Dagen“ og „Stats-
tidende“ at udrede en aarlig Afgift til

obennævnte Anstalt. Det var klart, at dette umulig kunde forlanges af „Dagen“; men for „Statstidende“s Vedkommende mente Rancelliet, at Sagen stillede sig noget anderledes. Enkefru Berlings Privilegium af 1827 kunde ganske vist ikke berettigede til at kræve nogen Afgift af hende, men paa den anden Side hjemlede dette Privilegium hende heller ikke de Rettigheder, som hun og hendes Forgængere blot havde besiddet i Kraft af den Kontrakt, ved hvilken Manthey overlod dem Brugen af sit Privilegium. Da nu dette Privilegium kunde meddeles en anden, og hun desuden ved Manthey's Død var fri for at betale en betydelig aarlig Afgift, fandt Rancelliet, at Billighed talte for, at hun nu kunde erlægge en Afgift til det Offentlige, saafremt det da ikke maatte behage Kongen at forunde en anden Manthey's Privilegium. Rancelliet foreslog, at Summen kunde fastsættes til 500 Rdlr. Sølvs aarligt. Denne Indstilling bifaldt Kongen ved Resolution af 24. April 1832.

Enkefru Berlings Svar herpaa blev afgivet gennem Magistraten. Hun udviklede heri, at det vilde blive en meget trykkende Byrde for hende. I 1828 havde Avisen kun givet et Overskud af 2100 Rdlr., og i det sidste Kvartal havde Indtægten kun været 420 Rdlr. Hun haabede, at Regjeringen ikke ubetinget vilde forpligte hende til denne Afgift, og henviste til, at „Statstidende“ dog bidrog meget til det Offentlige ved de frie Indrykkelser og desuden paa anden Vis var bleven en Indtægtskilde for polyteknisk Institut, idet hver uden-

bys Abonnent siden 1828 maatte betale 28 Sk. aarlig til Postvæsenet, hvilken Afgift tilfaldt denne Anstalt. Hvad Fordelen ved det Manthestykke Privilegium angik, siger hun — ikke uden en vis Bitterhed — „at Benævnelsen af den danske Statstidende er den eneste Frugt, de Berlingske Arvinger have haft af Foreningen med Conferentsraad Manthey, og i hvis Følge intet andet Blad nu vil kunne udgives under dette Navn“. Alligevel erklærer Enkesfru Berling sig ikke helt uvillig til at erlægge den søstede Afgift — men hun stiller en Betingelse. Hun ønsker, at der skal vises hende en „Begunstigelse, som er hende særdeles magtpaaliggende“, nemlig at der maa blive givet hendes eneste, omtrent tyveaarige Søn, Johan Carl Ernst Berling, som hun har ladet opdrage til at forestaa et Trykkeri, og som allerede arbejder med ved de daglige Kontorforretninger, Tilfagn om efter hendes Død at kunne beholde Privilegiet med de samme Rettigheder, hvormed hun nu besidder det. Hun tvivler ikke paa, at han i sin Tid vil opnaa det, men det vil dog være hende en stor Beroligelse at vide sin Søns Fremtid sikret. Opnaar hun Tilfagn herom, vil hun betale de 500 Rdl., saalænge der ikke udstedes Privilegium til flere politiske Blade end de to eksisterende.

Magistraten ledsagede Indsendelsen af denne Svarskrivelse med Bemærkning om, at den ikke fandt det tilraadeligt allerede nu at tage Bestemmelse om Privilegiets fremtidige Overdragelse. Enkesfru Berling var kun 40 Aar, og det vilde være uklogt at lade Hænderne binde paa sig for saa fjern en Fremtid.

Det var umuligt allerede nu at danne sig et Skjøn om, hvorvidt hendes Søn kunde være skikket til at forestaa Udgivelsen af saa vigtigt et Blad, der „maasse rettest burde overdrages til en Videnskabsmand, som selv kunde besørge dets Redaktion“. Kancelliet var af samme Mening og fandt Sagen saa meget mere betænkelig, hvis de andre Verlingske Arvinger eventuelt kunde falde paa at drage Spørgsmaalet om Johan Christians ovenfor omtalte Testamentes Gyldighed. Konklusionen blev, at da den ansøgte Naadesbevisning ikke kunde tilstaaes hende, vilde der heller ikke kunne blive Spørgsmaal om at paalægge hende en Afgift, hvilket dog vilde medføre, at hun i saa Fald heller ikke kunde føle sig brøstholden, hvis Kongen be-naadede en anden med det Mantheyske Privilegium til en politisk Tidendes Udgivelse. S. Genhold hertil faldt den fgl. Resolution den 14de Juli 1832.

Der optaarnede sig endnu flere Vansteligheder for Enkefru Verling. Kort forinden Afgjørelsen faldt i denne Sag, var Kancelliet blevet afkrævet Betænkning om, „under hvilket til Bladets ikke officielle Karakter mere svarende Navn den af Enken S. H. Verling udgivne „Danske Statstidende“ herefter kunde udkomme“. Det har aabenbart været Frygten for, at man i Udlandet kunde tro „Statstidende“ udgivet af den danske Regjering, der har ført til dette Skridt. Kancelliet svarede, at Navnet „Den danske Statstidende“ ingen Hjemmel havde i Mantheys Privilegium, men at han selv havde valgt dette Navn, der ved

hans Forbindelse med Brødrene Berling var gaaet over paa deres Blad og havde fortrængt dets ældre Benævnelse „den Berlingske Tidende“. Men Manthey kunde i hvert Fald ikke bemyndige nogen anden til at bruge denne Titel, „der efter Sagens Natur ikke vel kan antages af noget Blads Ud-giver uden særlig Autorisation“. Berlingernes Privilegium, som 1827 sidst var blevet stadfæstet for Enkefru Berling, gav hende ingensomhelst Ret i saa Henseende. Rancelliet fandt derfor, at det burde „paalægges Enken Berling at ophøre med at give sit Blad Titel af „Dansk Statstidende“, hvis Brug ogsaa af den Grund synes lidet ønskelig, da et saadant Navn, om det end ikke kan betegne Bladets officielle Character, hvilken Statstidenden aldrig har haft, dog kunde udthyes saaledes, som om det dog i det mindste skulde nyde nogen Officialitet, hvilken Betragtning ogsaa formenes at have bevæget Os. Majestæt til at ansee hin Benævnelse for mindre passende“. Hun kan kalde Bladet „Berlingske Tidende“ eller med et andet selvvalgt Navn, der dog skal have Rancelliets Godkjendelse og ikke maa indeholde nogen Hentydning til nogen offentlig Karakter ved Bladet. Da en pludselig Forandring imidlertid kan volde Ud-giverinden adskillig Ulempe, indstiller Rancelliet, at Navnet „Statstidende“ maa bruges til 1ste Juli 1832 eller, „hvad hun vistnok særdeles maatte ønske“, til indeværende Aars Ud-gang. Til sidst bemærker Rancelliet — som et Plaster paa Saaret — at det vilde være hensigtsmæssigt, om det ved en Rancelli-Plakat

kundgjordes, at alle officielle Kundgjørelser (Proklamer osv.) skulle skee i den Tidende, paa hvilken Enkefru Berling har Bevilling, „hvilket selv maa gjælde, om Dr. Majestæt maatte finde for godt nogensinde at forunde en Anden Privilegium paa at udgive en Statstidende, thi slige officielle Kundgjørelser vedkomme ikke en Statstidende som saadan, men henhøre under det Ernst Heinrich Berling og Arvinger d. 27de Decbr. 1748 meddeelte Privilegium“. Kongens Resolution af 14. Juli 1832 faldt sammen med Rancelliets Indstilling.

Sophie Berling har ved Esterretningen herom næret Belymring for Fremtiden og frygtet for Følgerne af en Navnesforandring. Dette fremgaar tydeligt af en Ansøgning (dateret 27de August 1832) fra hende til Kongen. Efter en Udsigt over Bladets ingenlunde glimrende Status anfører hun, at denne let hyberligere kan forringes, hvis der skal stiftes Navn; Navnet paa et periodisk Blad er vigtigt for Udgifveren og har megen Betydning for Abonnementet, da Publikums Tillid til Bladet let kan svækkes, hvis en Forandring befales. Hun beder om at maatte beholde Navnet „Statstidende“; hun vil da være villig til, om det forlanges, at bekendtgjøre, at den officielle Redaktion af Statstidendes politiske Del er ophørt ved Mantheys Død. Men — her følger en Passus, der tyder paa, at hun har troet, at det mulig dog kun var et Forsøg fra Regjeringens Side paa at faa hende til alligevel at betale den onskede Afgift — vil Kongen gjøre denne Tillabelse afhængig af, at hun betaler

en Sum, beder hun om, at denne maa blive faa lille som mulig. Til sidst kommer det, der for hende er Hovedsagen, naar hun slutter sin Skrivelse med følgende Ord: „Skulde Deres Majestæt i allerhøjeste Visdom og Overskuelse af det almindelige Vel befinde, at min private Fordeel bør vige, og at det allerunderdanigst Ansøgte ikke kan bevilges, faa er det min allerunderdanigste Pligt at bære det eventuelle Tab, som Omstændighederne føre med sig. Men i saa Tilfælde er jeg overbevist om, at Drs. Majestæt i allerhøjeste Raade vil tage i Betragtning, at mit Tab betydelig vil forøges, om det tillades nogen Anden at bruge det Navn, som min Avis bærer.“

Enkefru Berlings Ansøgning hjalp hende imidlertid forsaavidt ikke, som det ved en Plakat af 27de November 1832 fastfattes, at det af hende udgivne Blad kun maatte bære Navnet „Statstidende“ til Aarets Udgang.

VI.

Nytaarsdag 1833 udkom Bladet da med den Titel, som det bærer den Dag i Dag: „Den til Forsendelse med de kongelige Brevposter privilegerede Berlingske politiske og Avertissements-Tidende.“ Fru Berlings Spaadom gik i Opfyldelse: Abonnenternes Tal forringedes kjendeligt, og „Berlingske Tidende“ var for en Stund ved at miste sin Prestige og træde i Skygge for andre Blade. Selv gjorde

hun og hendes Søn deres bedste for at holde Bladet oppe og stude ingen Udgifter. Fra 1836 gjordes Bladet større, idet det nu blev trespaltet. Men den redaktionelle Ledelse i disse lidt vanskelige Aar var ikke fremragende. Efter Ph. Jul. Knudsens Afgang havde den unge Statsøkonom, Dr. C. N. David, „Fædrelandet“s senere saa bekjendte Redaktør, en kort Stund været knyttet til Bladet. Men efter ham fulgte to Mænd, der ikke formaaede at gjøre synderligt for dets Udvikling. Fra Midten af 1829 til Midten af 1834 fungerede Malthes Møller som Redaktør, en Mand med en Del Indsigt i teologiske og pædagogiske Spørgsmaal, frugtbar som Literat og Oversætter, men alt andet end betydelig. Han efterfulgtes af S. J. A. Schönberg, Læge, der i mange Aar havde været udenlands og bl. a. været Direktør for Neapels Fattighospitaler. I 1827 var han kommen hjem som en stærkt dekoreret og højt betitlet Mand — han bar den i Danmark sjeldne Titel „Arkiater“, men hans Forsøg paa at drive Avisen frem og skaffe den større Tilslutning lykkedes ikke. Ved hans Afgang i 1838 viste Resultatet sig saa uheldigt, at Abonnenttallet var sunket til mellem 1000 og 1100, hvoraf halvfemte hundrede udenbys.

Men til „Berlingskes Tidende“s Held afløstes han ved sin Død af M. S. Mathanson, der forestod Redaktionen til Nytaar 1859. Hans Betydning for Bladet fremlyser tilstrækkeligt af den ene Kjendsgjerning, at Antallet paa Abonnenterne ved hans Afgang var steget til 8000, hvoraf Halv-

delen udenbys. Om hans store kulturelle og filantropiske Arbejde for at hæve Sø- dernes sociale Stilling i Danmark er det ikke her Stedet at tale. Nathanson var en Mand, der havde faaet Lykkens Omskiftelser at prøve. Fra fattig Skriverdreng hævede han sig ved strengt og udholdende Arbejde, ved et lyst Hoved og streng Redelighed til Associe i et fornemt og gammelt Handels- hus. Tidernes Ugunst berøvede ham hans Formue, men ikke hans Mod. Han var stærkt interesseret i danske Handelsforholds histo- riske og økonomiske Udvikling og har ned- lagt Udbyttet af sine Studier i en Mængde Skrifter, Afhandlinger og Blad- artikler. Her skal kun anføres hans første betydeligere Arbejde: „Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finants- væsen“, der udkom i tre Dele 1830. Den sobre, indgaaende og fornuftige Betragtning af Handelsforhold og økonomiske Spørgs- maal, som fra hans Overtagelse af „Ber- lingske Tidende“s Redaktion findes i Bladet, er noget helt nyt. Men M. V. Nathanson var ikke nogen ensidig Mand. Kort efter at hans Styrelse er begyndt, mærkes paa alle Punkter en indgribende Forandring, der dog meget besindigt ikke sker paa nogen hovedkulds og altfor opsigtsvækkende Maade. Først anbringer han de indenlandske Efter- retninger foran de udenlandske — de for- skjellige Artikler blive længere og mere af- veylende i Indhold. Allerede i 1840 er det nødvendigt at udvide Formatet til 4 Spalter, og „Berlingske Tidende“ udsen- der fra Slutningen af 1844 Bladet to

Gange daglig, undtagen Søn- og Helligdage. Morgenavisen bærer Overskriften „Tillæg til Den til Forsendelse med . . . Berlingske . . . Tidende“ og indeholder kun Avertissementer. Først i Begyndelsen af Tredserne begynder ogsaa Morgenavisen at optage noget Læsestof, medens dens Betegnelse som „Tillæg“ bevares lige til 1881. Denne maa fra dette Tidspunkt ganske naturligt bortfalde, da Avertissementernes Antal voxer saa stærkt, at Morgennumret daglig maa ledsages af eet eller flere Tillæg. Nathanson vilde ikke alene gjøre „Berlingske Tidende“ til et nyttigt, men ogsaa til et underholdende Blad. Omkring 1840 begynde Literatur- og Teater-Anmeldelserne — i Begyndelsen kortere Notitser, men ret snart fylde og læseværdige Artikler. Han havde Sans for at knytte unge, lovende Kræfter til Bladet. Dem fik han især Anvendelse for ved „Feuilletonen“, som efter nogle indledende Tilløb i 1843, i Slutningen af 1844 optoges under Texten, hvor den siden har fundet en daglig og stabil Plads. Foruden Henrik Hertz, der allerede da var en anset Digter, men formodentlig gjerne vilde staa Nathanson bi, i hvis Hus han havde tilbragt mange af sine bedste Ungdomstimer, kunne blandt Medarbejderne nævnes Carit Etklar, der bidrager med jyske Folkesagn, H. C. Andersen, der biograferer Thorvaldsen, o. m. fl. Feuilletonen indeholdt afvejlende Oversættelser og originale Bidrag, f. Ex. en lang Biografi af den da kun 25-aarige N. W. Gade. Under Nathansons Ledelse foregaar med andre

Ord Overgangen til det moderne Dagblad, og det var kun den rene Sandhed, naar hans Medarbejdere ved „Berlingske Tidende“s Sekularfest sang til hans og Bladets Pris:

En Tak vi bringe vil den Mand,
Som nu saa godt det redigerer,
Han har det holdt i herlig Stand
Og Abonnenterne formerer.

I de Ord, hvormed Bladet ved samme Vejlighed hilste sine Læsere, pointeredes med Rette, hvor forandrede Forholdene vare blevne i Løbet af de sidste ti å tyve Aar i den store Verden derude og i den lille herhjemme. Og ikke uden Selvfølelse hentydedes til det Arbejde, „Berlingske Tidende“ havde gjort for at følge med. I Krigsaarene udgav det eksempelvis ved alle vigtige Vejligheder Tillægsblade med offentlige Bekjendtgørelser. Og at det ikke har været nogen let Opgave for den allerede alderstegne Redaktør at gjøre Svingningerne med fra Frederik VI's Absolutisme gjennem Christian VIII's Politik til Frederik VII's Liberalisme, er let at indse. Men det skal siges, at han krydsede sig frem med megen Smag og Takt og aldrig glemte Redaktøren for Privatmanden.

„Berlingske Tidende“s Privilegium var blevet stadfæstet ved Christian VIII's og Frederik VII's Tronbestigelse med de sædvanlige Klausuler, sidste Gang, 13de Marts 1848, med den Tilføjelse, som jo var overflødig i Frederik VI's Privilegium, at „den Mand, som Privilegiehaverne maatte betro Redaktionen af denne Tidende, dertil af det danske Cancelli skal findes stiftet“.

Nu ere vi komne saa langt ned mod vor egen Tid, at „Berlingske Tidende“s videre Fata kun lidet turde gjøre Regning paa at interessere som historisk Objekt. Her skal da endnu kun fremdrages enkelte fremspringende Punkter af Interesse for Bladets senere Historie. Det vigtigste af disse er utvivlsomt Loven af 22de Februar 1855: „De Bekjendtgjørelser, der efter de hidtil gjældende Regler, for at ansees tilstrækkeligen kundgjorte, skulde indføres i Kjøbenhavns Adressecontoirs Efterretninger og i den Berlingske politiske og Avertissementstidende, blive fra 1. Januar d. A. at regne at ansee saaledes kundgjorte, naar de have været indrykkede i den sidstnævnte Tidende“. I Motiverne til Lovudkastet hed det bl. a.: „Den Berlingske politiske og Avertissementstidende er netop den Avis, der nærmest har Udkomst til at betragtes som Stiftsavis for Sjællands Stift, og der er saaledes ikke for dets Bedkommende Grund til at besvære dem, som have slike Kundgjørelser at udstede, med Indrykkelse i endnu en anden Avis, om end Saadant er fundet nødvendigt for andre Stifters Bedkommende, hvor den Berlingske Tidende antages for mindre læst.“ Indenrigsministeriet havde vel overvejet, hvorvidt denne Fordel skulde betinges af en Afgift, men fundet Betænkelse ved at fremsætte nogen Paastand i saa Henseende, „idet man navnlig maa erkjende, at den Fordel, hine Udgivere ville have af Forandringen, ialfald direkte kun vil blive ubetydelig, eftersom den aller største Deel af de heromhandlede, befalede Avertissementer og Kundgjørelser, skjøndt

ofte af større Omfang, ikke betales, hvortil endnu kommer, at et saadant Paalæg vilde blive til Hinder for at sætte Abonnementsprisen paa Tidenden og Gebhret for Indrykkelser i samme af de befalede Kundgjørelser, som betales, saa lavt som muligt; men at Abonnementsprisen og Taxten for Inseraterne sættes muligtst lave, maa Ministeriet i Sagens og Publikums Interesse ansee for at være af overvejende Vigtighed." Naar der da fra enkelte Sider hntedes om, at dette Privilegium var et Venstabsbevis fra Frederik VII's Side overfor Kammerherre Berling, som nu varetog Bladets Interesser, kunde dette simpelt hen gjendrives med, at Lovudkastet var foreslagt og drøftet af begge Rigsdagens Thing, der havde givet det Lovkraft.

Det voxende Antal af Abonnenter og Avertissementer tillod snart at give „Berlingste Tidende“ en hyderligere Udvidelse. Fra Nytaar 1859 — samtidig med at Forfatteren H. P. Holst blev Redaktør, hvad dog kun varede et godt Aar — udsendtes den femspaltet og i langt højere Format; tidligere havde den været paafaldende bred i Forhold til Højden. Efter H. P. Holst fulgte til et Stykke ind i 1864 H. C. L. Buchheister (senere Kommitteret v. Statsbanerne) som Redaktør. Han afløstes af den stærkt socialøkonomist interesserede Løge Fr. C. Krebs. Krebs var overmaade optagen af Samsundsspørgsmaal — særlig laa Hygieinen ham paa Sinde — og han var forsaavidt et udmærket Redaktør-Emne. Imidlertid forbandt han hermed en voldsom Videnskabelighed, der i 1864—65 under

Ministeriet Bluhme i „Berlingske Tidende“s Spalter lod ham drive en i Tone altfor hidsig anti-nationalliberal Agitation, der kun daarligt harmonerede med Bladets afdæmpede og noble Stil. Han maatte derfor snart trække sig tilbage, og et Aars Tid fungerede atter den gamle M. V. Mathanson — sikkert kun for at gjøre sit kjære Blad en Tjeneste —, indtil en ny Redaktør var funden i S. F. C. Knudsen, fhv. Herredsfoged i Slesvig og Medlem af den kgl. Appellationsret, og forsaavidt kjendt med Redaktør-Virksomhed, som han tidligere havde forestaaet Udgivelsen af „Slesvigste Provinzialerretninger“. Efter hans Død i 1873 gik Redaktionen over til Dr. phil. C. Manicus, oprindelig Skolemand i Slesvig, men af Buchheister knyttet til „Berlingske Tidende“ som udenrigspolitisk Medarbejder. Ved Udgangen af 1896 trak Dr. Manicus efter 32 Aars flittige og talentfulde journalistiske Virksomhed sig af Hensyn til sin Alder tilbage fra „Berlingske Tidende“. Siden Aar 1897 har Dr. phil. C. Rothe fungeret som Redaktør.

Ved vor nuværende Konges Tronbestigelse blev der under 24de Februar 1865 udfærdiget nye Bevillinger for „Berlingske Tidende“ som for de andre Stiftstidender. Efter Kammerherre Berlings Død i 1871 blev Bevillingen fornyet for hans Enke og efter hendes Død i 1895 for hendes Arvinger.

Jul. Clausen.

Mendel Levin Nathanson.

Redaktør af „Berlingske Tidende“
1838—1858, 1865—1866.

Under den Sejersjubel, som fylgte Engländerne efter det mægtige Søslag paa Abukirs Rhed, hvor Nelson i Maret 1798 fuldstændig knuste den franske Flaade, kjørte den dengang attenaarige Kjøbmand Mendel Levin Nathanson ind i London. Han traadte saaledes ind i Livet under Indtrykket af de Verdenbegivenheder, der omkring Maret 1800 rystede Verdensbygningen i dens Fuger, og som ogsaa i sine Efterdønninger her i Landet i Aarhundredets første Halvdel frembragte en Fylke af højtbegavede Mænd, der kom til at sætte uudslættelige Spor i det danske Landsliv. Vel hørte han ikke til dem, der i første Række med Geniets Glød lyste op for kommende Slægter, men han var desuagtet en af Arbejdets betydelige Mænd, der satte dybe Mærker paa flere af vor Kulturs Omraader, en Reformator for sine Trossæller og et udmærket Exempel paa, hvad en Mand med Forstand og Hjerteret paa rette Sted er istand til at udrette.

Blandt de mange Redaktører, der nødvendigvis i et saa langt Tidsrum som 150 Aar have ledet „Berlingske Tidende“, er han uomtvisteligt — de øvrige ufortalte — den mest betydelige, ikke alene paa Grund af den lange Tid, hvori han fungerede, men ogsaa paa Grund af sin i Forhold til Tidsvilkaarene fortræffelige Virksomhed, og det er derfor kun en Taknemme-

lighedspligt, naar „Berlingske Tidende“ paa sin Festedag søger at opfriske for Grindringen de vigtigste Momenter i denne Mands mærkelige Livsførelse og i hans Livsgjerning, saaledes som den gav sig Udslag paa forskjellige Virkefelter i Samfundets Interesse.

Han blev født i Altona den 20de November 1780 af jødiske Forældre og lærte ikke meget i sin Barndom: hin Tids jødiske Undervisning bestod væsentlig kun i at ramse op af den hebraiske Bibel og nødtørjigt at skrive Bogstaver og Tal. Det var først, da han, 12 Aar gammel, kom til Kjøbenhavn og fik Ko.torbestjæftigelse hos sin Bedstefader, der var Chef for Handelshuset A. S. Meyer & Søn, at han kunde indhente det forsømte, og allerede da han var 15 Aar, førte hans Begavelse og mærkværdig tidlige Udvikling ham til at blive Firmaets Bogholder og Korrespondent. Moden og foretagsom, som han var, startede han allerede 1798 i en Alder af 18 Aar en Manufakturhandel en gros. Efter gammel Vane fik vi dengang de engelske Bomulds- og Klædevarer med Hamborg som Melleinled; men den unge Grosserer gav med forudseende Blik Stødet til at søge direkte til Kilden. I denne Anledning drog han flere Gange til England, og disse Rejser virkede i høj Grad befrugtende paa hele hans Aandsretning. Uagtet han nærede den største Beundring for Napoleon, kom dog hele det engelske Liv til at øve den varigste Indflydelse paa ham; han lyttede til de store Talere, der paa den Tid glimrede i Parlamentet; han sværmede for det engelske Teater med dets Repertoire ligesaa Shakespear

til Sheridan og med dets berømte sceniske Kunstnere; han lærte meget, som senere kom ham til Nytte, af den engelske Presse, saa det kan vel med Føje siges, at hans Livs Synsmaade i det hele taget blev en tro Gjenspejling af engelske Forhold med deres vidunderlige Blanding af Frisindethed og Konservatisme.

Det var ham derfor dobbelt smerteligt, da England traadte saa hensynsløst op overfor Danmark, og han bevarede til sine sidste Dage et dybt Indtryk af Begivenhederne i 1807; det var ved denne Lejlighed, at han lod Professor Lorentzen male et Billede af Kjöbenhavns Bombardement („den rædsomste Nat i Kjöbenhavn 4de—5te September 1807“); det blev foreviget — ogsaa paa hans Bekostning — ved det bekjendte Stik af Clemens, og som varm Fædrelandsven stænkede han Indtægten af de solgte Kobberer til det Fond, der var dannet for at tilvejebringe en ny Flaade. Thi Nathanson var dengang paa Veje til at blive en rig Mand; vel havde han allerede mærket Lykkens Omstiftelighed under den store Handelskrise i 1799, men i Aaret 1806 var han paa Grund af sin merkantile Digtighed bleven optagen som Associe i det store Handelshus „Meyer & Trier“, for hvilket hans Morbroder, den bekjendte David Amsel Meyer, var den vigtigste Chef. Dette Firma udfoldede en stor Virksomhed paa mange Omraader: med sine talrige Skibe drev det Handel og Skibsfart paa de fremmede Verdensdele; det oprettede industrielle Anlæg og gjorde Pengesforretninger i stor Stil; det nego-

tierede Vaan for den danske Regjering og ledede efter dens Ønske og Villie Kursoperationerne under de vanskelige Finansforhold, der efterhaanden havde udviklet sig under Krigen med England; dets Virksomhed i saa Henseende har Nathanson skildret i sit Mindekrift over Hofraad D. A. Meyer og særligt i „Børs-Operationerne og Coursens Gang, fornemmelig 1807—1814“. Men det gik dette store Hus som saa mange af Tidens Storforretninger, der ikke kunde overvinde den finansielle Misere, som Napoleonstiden havde skabt overalt. Firmaet Meyer og Trier gik fallit 1820, og under bestandig Hensynen maatte det helt ophøre 1831. Dette var den første og glimrende Periode i Nathansons Liv, og det var i denne, at han midt under sin udstrakte Handelsvirksomhed fik udrettet meget andet, deriblandt sit Livs Størværk, hvorom vi senere skulle berette. Efter sin Forretnings Fald bestjæftigede Nathanson sig i de følgende Aar med literære Arbejder, indtil han i Aaret 1838 betraadte det andet Hovedstadium i sit Liv, idet han nærved de Trede, men dog frisk og ungdommelig, blev Redaktør af „Berlingske Tidende“; det var hans nationaløkonomiske Skrifter, der banede ham Vejen dertil, og hans Artikler i denne Retning bleve derfor ogsaa hans Speciale under Ledelsen af Bladet.

Den nulevende Slægt vilde forbausnes over „Berlingske Tidendes“ Indhold og Udseende den 1ste Oktober 1838, den Dag, da Nathanson overtog Redaktionen.

Dette Nummer, der er c. 15 Tommer højt og 11 Tommer bredt, indeholder 4 trespaltede

Eider og har Udseende som den tarveligste Provinsavis i vore Dage. Paa første Spalte meddeler Nathanson, at han har overtaget Ledelsen, og at han vil stræbe at opfylde „Bladets Hensigt og Tidens Krav“; han betoner udtrykkeligt, at han med Hensyn til udenlandske Efterretninger vil søge til Rilderne, de engelske, franske og tyske Aviser, og ikke vil være en Gjenklang af de hamborgske; ligeledes vil han med Taknemmelighed modtage Meddelelser om alt, hvad der maatte interessere Bladets Læsere. De 6 første Spalter optoges af indenlandske og udenlandske Efterretninger, og i Spidsen af dem meldes, at Prins Christian af Danmark den 20de September har forladt Wien — saa lang Tid varede det dengang at modtage Nyheder; men de kom jo ogsaa gjennem den agende Post. Dernæst følge paa lidt over en Spalte forskjellige Meddelelser om det fgl. Teater, Skibsliste, Rejsende, Torve- og Havnepriser samt noget hidtil ukjendt i Bladet: Paadømte Retsfager; de øvrige Spalter indeholde næsten kun offentlige Bekjendtgjørelser — den private Avertering var endnu i sin Barndom.

Nathanson tog med Iver fat paa sin Gjering og forfattede selv en meget stor Del af Bladet, noget, der dengang lettere lod sig gjøre, da det kun udkom een Gang om Dagen som Aftenavis. Han skrev naturligtvis med Forkjærlighed de økonomiske Artikler, og han fulgte med skarpt Øje enhver Svingning i Landets Ind- og Udførsel; tidligere end nogen anden har han vistnok anet den store Forandring, der i Tiden omkring hans Død

skulde foregaa med vort Landbrug, idet vi da begyndte at koncentrere den Kraft, vi havde anvendt paa Kornudførslen, paa Kvæghold og Mejeridrift. Man har moret sig over, at Nathanson fordybede sig i Detailler, at han f. Ex. trofast vaagede over Hvedebrødet's Bægt og Pris; men man glemmer, at Kjøbenhavn dengang ikke var stort andet end en Provinsby, og at vor Tids Konkurrence for en stor Del har overslødiggjort en saadan Kontrol. Man har i det hele taget vænnet sig til at betragte gamle Nathansons Redaktionsmaade som noget absolut gammeldags, næsten spillende ind paa det komiske, hvortil ganske vist hans tunge, pedantiske Stil bidrog en Del. Men man har overset de mange Vanstueligheder, de samtidige Forhold medførte: Horisonten var kun snever; de mange forskjellige Kommunikationsmidler, der i vore Dage ere hurtige Budbringere ikke alene fra Land til Land, men fra Verdensdel til Verdensdel, fattedes, og da Tiden netop under hans Redaktion begyndte at tage Fart, var det ikke altid let for en Mand i en fremrykket Alder at følge med. I Virkeligheden var Nathanson, der af Naturen var skabt til at arbejde for Samfundet, endog med Tilfidesættelse af sine private Forhold, og som i sit Livs Ungdomsstadie havde udført et reformatorkt Værk for sine Trosfæller, ogsaa i sin Manddom en Reformator paa det Omraade, der blev ham anvist, selv om naturligtvis en Del af Fremskridtet maa tilskrives Tidsaanden. Nys afdøde Kammerherre Wille, der absolut var en Autoritetsfjender af den danske Presse, har i Journalist-

kalenderen „Danmark“ for 1887 og i „Biografisk Lexikon“ givet en livlig og sympatetisk Skildring af Nathanson og hans store Betydning for den danske Presse og hævdet, „at han med al sin Konservatisme og med al sin Respekt for det bestaaende var en journalistisk Banebryder“, og denne Dobbeltthed er i fuld Overensstemmelse med, hvad vi tidligere have bemærket: at han var en Reflex af den engelske Landsanskuelse. Under Nathansons Ledelse voksede Bladet bestandig i kvantitativ Henseende, fik et langt større Format og 4 Spalter paa Siden; han udgav „Berlingske Tidendes Søndagsblad“ 1840—1844, og omtrent samtidig med dette Ophør skete den store Udvidelse, at Bladet begyndte at udkomme 2 Gange om Dagen. Ogsaa i kvalitativ Henseende ogedes Bladets Værd: efter engelsk Mønster vaagede han ikke alene over Pressens Værdighed, men stræbte ogsaa henimod Offentlighed paa alle Omraader, og mangfoldige Forhold, der hidtil kun kjendtes af Autoriteterne, fremdroges for Publikum: Borgerrepræsentationens Forhandlinger refereredes; Bladet fik efterhaanden en Stab af dygtige Medarbejdere; en Feuilleton kom til at indeholde underholdende Læsning, ikke blot Oversættelser af fremmede Romaner, men ogsaa forskjelligartede Bidrag fra danske Forfattere. Vel var der svage Punkter: den udenlandske Politik, som Nathanson selv besørgede, var han ikke tilstrækkelig Herre over, og i sin Polemik manglede han Slagfærdighed, men med stor Behændighed forskød han at lobse det officielle Organ frem mod Oppositionens

Strøm baade før 1848 og under de stiftende Ministerier i den følgende Tid. Og han mødte ogsaa efterhaanden Paastjønneelse, hvad vel bedst ses deraf, at da han den 31te December 1858 fratraadte som Redaktør, var Abonnenternes Antal syv Gange saa stort, som da han tiltraadte. I sine Afstedsord kunde han med berettiget Selvfolelse udtale: „Sej har søgt at sætte Læserne ind i de rigtige Forhold og søgt at modarbejde falske Forestillinger om Landets Tilstand og Udvikling og om Regjeringens sande Hensigter. Sandhed, Paalidelighed, Maadehold, Retfærdighed og Villighed mod alle ere de Egenstaber, jeg har søgt at give det af mig redigerede Blad.“ Under de Redaktionsvanstueligheder, der havde udviklet sig for „Berlingske Tidende“ efter Krigen 1864, overtog den næsten 85aarige Mand atter Bladets Ledelse (18de April 1865—26de Januar 1866); hans høje Alder gjorde ham imidlertid Arbejdet uoverkommeligt, og han havde ikke mere Kraft til at følge med Tiden, hvorfor han afløstes af Etatsraad Fr. Knudsen.

Det fortjener her at erindres, at paa samme Tid indtraadte nuværende Redaktionssekretær Nathansen som Medarbejder. I de mange forlobne Aar har han tidlig og silde virket ved Bladet med sjælden Ufortrødenhed; hans personlige Elfværdighed har gjort ham afholdt af alle de mange, han under sin Gjerning er kommen i Berøring med, og han har under de stiftende Redaktører bidraget sit til at bevare „Berlingske Tidende“'s gode Tradi-

tioner. Gamle Nathanson vedblev imidlertid selv i de Aar, i hvilke han ikke var Redaktør, at søle sig knyttet til det Blad, som han havde ført frem til at blive et Led i den moderne Journalistik; han forsynede det hyppig med nationaløkonomiske Artikler, og den sidste Gang han i sit Liv var tilstede ved en selvstændig Sammenkomst, var ved en Fest for „Berlingske Tidende“s Personale.

Vi pointere endnu engang, at Nathansons Redaktion af „Berlingske Tidende“ saavel i Tyrerne som i det hele taget maa for ret at forstaaes ses i historisk Belysning. Han stod ene — ganske vist i en sikker Position som Leder af Regjeringens Organ — i Kampen mod Oppositionsbladene, som i deres Angreb bestandig blive støttede af den store Mængde, og han maatte tage mod mangt et Stød, der var tiltænkt Regjeringen. Paa sin sejge Maade holdt han ud i Kampen og fortvære sig sjældent; han havde jo af sit Livs Omstiftelser blandt meget andet lært at vinde Sindets Ligevægt. „Gamle Berlingske“ figurerede stadig i Vittighedsbladet „Corfaren“ som en typisk Repræsentant for alt det forældede i Tiden, og Nathansons Kontrafej med den store, markerede Næse var saa let at træffe. Men medens Goldschmidts vittige Udfald i en saa fart Natur som Søren Kirkegaard skabte et Martyrium, der satte dybe Mærker i hans Liv og Forfattervirksomhed, morede gamle Nathanson sig hjertelig derover. Bekjendt er Anekdoten om, hvorledes en Dame en Dag, da hun saa ham paa Gaden, ganske højt raabte: „Oh, men er

det ikke „Gamle Berlingske“?“, hvortil Nathanson ganske gemtylig svarede: „So, det er ganske rigtig „Gamle Berlingske“. Værst'artig at se rigtig paa ham — det koster ikke noget!“ Denne aldrig svigtende Godmodighed gjorde, at han i Grunden aldrig fik nogen virkelig Fjende; Vilde fortæller saaledes ret betegnende, hvorledes han og Nathanson, uagtet de ofte i deres respektive Blades Spalter for mod hinanden med skarpe Panser, dog altid i det private Liv kunde mødes paa den venstabeligste Maade. Det var ogsaa denne personlige Elskværdighed i Forbindelse med hans utrættelige Arbejdsomhed, der gjorde ham afholdt og agtet af alle i den gamle Bygning i Pilestræde ligesaa Staben af Medarbejdere til Sættere og Trykkere, og „Berlingske Tidendes“ Personale sang i deres Afstedshilsen ved hans Fordefærd (under Mærket R. R.):

„Hav Tak for hver en mandig Daad,
 For hvert et snildt og aandsstærkt Raad,
 Der rige Frugter bærer!
 Hav Tak for alt i Gry og Kveld!
 — Og saa et sidste, varmt Farvel,
 For gamle Ven og Lærer!“ —

Foruden at forfatte de økonomiske Artikler og den udenlandske Politik holdt Nathanson af i „Berlingske Tidende“ at skrive Anmeldelsen af enhver Premiére paa det kongelige Teater; han beundrede den sceniske Kunst, og hans Redaktionstid faldt omtrent sammen med Teatrets glimrende Periode. Han nærede i det hele taget en sand Enthusiasme for alt, hvad der vedrørte Litteraturen og

Kunsten. I hans Velmagtsdage til 1820 var hans Hus ligesom Grev Schimmelmanss, Frederikke Bruns og Rahbeks et Samlingssted for Linderne i Aandens Verden, og hans betydelige Indtægter og aabne Hjerter satte ham istand til at blive en virkelig Mæcenas. I sit Rimbrev „Hesten Abildgraa“ (i Poetiske Epistler, 1814) hilser Baggesen ham med Hentydning til Lessings „Nathan der Weise“:

„Min vakre Nathanson, der (som jeg troer,
Paa Grund af allehaande Spor
I virkelige Livet og i Gavnet,
Dg ikke blot paa Grund af Navnet)
Med Ahner, som er ikke fra i Fjor
Krom som en Engel, Klog som Satan,
Nedstammer sikkert fra den gamle Nathan,
Den Vise nemlig, Lessings Mand,
Dg Mendelsjohns og min og Hvers, der veed at hadre
Med Skionsomhed og Smag og sund Forstand,
Hvad der er stort og stont og adelt i hvert Land —
Min lykkelige Ven, hvis Lob er endnu bedre
(Om ellers ret jeg skionne kan)
End hans og hvissomhelst blandt dine Fædre —
Kig, ikke blot i Værd, som Pøblen agter paa,
Men selv paa, hvad den Vise statter . . . . .“

Blandt dem, der, uden Hensyn til Troshelkendelse, mødte som Gjæster i Nathansons Hus, og som han altid var villig til at række en hjælpsom Haand, var der foruden Baggesen Digterne Pram, Th. Thaarup og C. J. Bohe, Komponisterne Kunzen og Kuhlau, hvis „Lulu“ næsten blev til i det Nathansonske Hjem, Skuespilleren Peter Foersom, der her opmuntredes til sin Oversættelse af Shakespeare, Malerne C. A. Lorenzen, Eckersberg, Gebauer og Krazenstein-Stub samt Kobberstikkeren Clemens

Nathanson støttede Kunstnerne med store Bestillinger, og navnlig begyndte han paa Udgivelsen af et skjønt nationalt Bærk, et Galleri af holbergste Scener; Malerierne udførtes af Professor Lorenzen, og 16 af dem bleve stukne i Kobber af Datidens bedste danske Kunstnere. Da maatte Arbejdet stanse paa Grund af de pekuniære Vanskeligheder, og derved hindredes ogsaa Fremkomsten af et paatænkt Dehlenschläger-Galleri i lignende Stil. I denne Sammenhæng bør der ogsaa mindes om, hvorledes han paa faderlig Maade tog sig af sine Frænder, Digteren Henrik Hertz og Genremaleren Ernst Meyer, og som et Bevis paa, hvorvidt hans Horisont strakte sig, kan anføres, at, da den jødiske Digter og Tænkter Hartwig Wessely, der i sin „Moseide“ har skabt den moderne hebraiske Digtningsskønneste Bærk, levede gammel og forarmet i Hamborg, kom Nathanson ham til Hjælp og mildnede hans sidste Dage.

Foruden som Journalist er Nathanson ogsaa optraadt som Forfatter; vi have allerede haft Lejlighed til at berøre et Par mindre Skrifter; men tillige fortjene to af hans nationaløkonomiske Værker at nævnes: „Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finansvæsen fra 1730 til 1830“, der udkom i 3 Bind 1832—34, og hans vigtigste Arbejde: „Historisk-statistisk Fremstilling af Danmarks National-Statshuusholdning fra Frederik den Fjerdes Tid indtil Nutiden“, der oplevede 2den Udgave 1844. Uagtet disse Skrifter paa Grund af Mangler i Henseende til den sproglige Form og Stof-

mængdens Gruppering savne kunstnerisk Afrundning, og uagtet de maa forrigeres ved nyere Forskninger, ere de dog et Vidnesbyrd om Nathansons baade theoretiske og navnlig praktiske Kundskaber og ere endnu den Dag idag vigtige Kildeskrifter paa Grund af det store indsamlede Materiale.

Carl Ploug har engang med Henblik paa sin journalistiske Virksomhed sagt:

„Sættelse maatte jeg skjære
3 Døgnets Rejsestald“,

og det møjsommelige Arbejde i Dagspressens Tjeneste bringer sjældent Berømmelse. Vel vandt „gamle Nathanson“ stor Popularitet som Redaktør, og han mindes vel mest i denne Egenstabs af det store Publikum; men det er dog ved sin Ungdoms Storgjerning, sit Reformationsarbejde for den jødiske Befolkning her i Landet, at han erhvervede sig et Navn, der aldrig vil glemmes i vor Kulturhistorie. Han blev Danmarks Moses Mendelssohn. Denne store Tænker, Lessings aandsbeslægtede Ven, havde i Tyskland banet Vejen for Jødernes aandelige og materielle Frigjørelse; men hans grublende Aandsvirksomhed var vidt forskjellig fra Nathansons praktiske Reformværk. Jødernes Stilling var her ligesom i andre Lande lige indtil dette Aarhundrede i høj Grad sørgelig: de stod midt i Oplysningens Tidsalder som et levende Stykke Middelalder og dannede endnu en — ganske vist foragtet — Stat i Staten, en Paria-kaste, der ikke havde amalgameret sig med den øvrige Befolkning. Vel bleve de ikke massakrerede som i tidligere barbariske Tider; men af og til blussede

dog — ligesom i vore Dage — Jødehadet epidemisk op, og Nathanson maatte trods sit Reformarbejde blive et smerteligt berørt Vidne til den kjøbenhavnske Jødeforsølgelse 1819. Størsteparten af Jøderne var uden Dannelselse; de lærte kun Hebraisk og talte under deres Berøring med de Kristne et Sprog, der var en Blanding af mange forskjellige Bestanddele, og som tidt nok er blevet parodieret paa Skuepladsen; det religiøse Liv gav sig kun tilkjende gjennem Sagttagelsen af de mange Ceremonier og Fremplapren af hebraiske Bønner; Næringsvejen bestod for de fleste i at „sjakre“. Det var nu Nathansons store Maal at gjøre sine Trosfæller til danske Statsborgere: Dansk skulde tales i Kirke, Skole og Hjem; de skulde gjøres stikkede til at deltage i alle Erhvervsgræne, og kun Religionsforstjellen skulde stille dem fra den øvrige Befolkning. Og trods al Modstand fra den strenge ortodokse Side førte han sin Sag igjennem. Med sit praktiske Blik indsaa han strax, at det var i Skolen, den unge jødiske Slægt skulde reformeres, og derfor grundlagde han i Aaret 1805 den mosaiske Friskole for Drengene og var 1810 Medstifter af Carolineskolen for jødiske Piger.

Disse to Skoler vare ham hans Livsgjernings to kjæreste Børn. Lige til sin Død fulgte han dem med aldrig svigtende Interesse baade i det daglige og ved de aarlige Examiner; han kjendte alle Eleverne, hjalp dem efter deres Bortgang fra Skolen med Raad og Daad og sørgede for, at de alt efter deres forskjellige Evner an-

bragtes ved Handel eller — hvad han særligt interesserede sig for — ved Haandværk, ja flere førte han endog frem paa den studeberende Vej. Mange fortræffelige Mænd og Kvinder ere udgaaede fra disse Skoler, og iblandt dem skal kun mindes om den berømte jødiske Prædikant Isak Mannheimer, der blev kaldet til Præst i Wien og dersfra kastede Glans over sit Fædreland. Men ikke alene paa det jødiske Skolevæsens Omraade virkede Nathanson; hans kyndige Blik og hans kraftige Haand spores i ethvert Skridt, der bidrog til Jødernes Emancipation her i Landet: Ordningen af den kjøbenhavnske Menigheds indre Anliggender, dens Repræsentantskab og Kassevæsen og i det hele taget af de mosaiske Trosbekjenderes Stilling, saaledes som den blev ordnet ved Frdg. af 29de Marts 1814; Oprettelsen af det mosaiske Begravelseselskab, der skulde modvirke den jødiske Skik at begrave Eigene næsten strax efter Døden samt hindre skandaløse Optrin, der fandt Sted ved de jødiske Jordfæstelser; Indførelsen af en forbedret Religionsundervisning og Guds-tjeneste, der svarede til Tidens Aand, og Brugen af Dansk ved Prædikenen og Konfirmationen osv. Arbejdet for Jødernes Ligeberettigelse har Nathanson skildret i sit Skrift: „Historisk Fremstilling af Jødernes Forhold og Stilling i Danmark, navnlig Kjøbenhavn“, der udkom 1860. Endnu skal det bemærkes, at Regjeringen vidste at værdsætte Nathansons Fortjeneste paa dette Omraade: ved Drengeskolens 50 Aars Jubilæum 1855 blev han Ridder af Dannebrog; 1859 modtog han Dannebrogsmændenes

Hæderstegn, og ved sit 50 Aars Jubilæum 1860 som Direktør ved Carolinstolen udnævntes han til Statsraad.

Under sin Virken i Samsfundets Tjeneste levede Nathanson et lykkeligt Familieliv. Han havde i Aaret 1799 ægtet Esther Herfurth og mistede hende efter et næsten 50-aarigt Ægteskab 1849. Han havde med hende mange Børn, der atter have efterladt en stor Slægt; de fleste af Børnene bleve døbt og antog i Daaben Navnet Nansen; en af Sønerne, Sognepræst F. P. N. Nansen, blev Fader til Forfatteren Peter Nansen. Men foruden sin egen Børneskole havde hans rige Hjerter skænket ham Plejebørn; iblandt dem skulle nævnes de to Slægtninge, som han optog i sit eget Hus: Rektor Henrichsen i Odense, bekjendt som Orientalist og klassisk Filolog, og igjennem begge sine Ægteskaber Nathansons Svigersøn, og vor store Digter Henrik Herz. Og man kan vel med Sandhed sige, at Drengene og Pigerne i de mosaiske Friskoler ogsaa vare hans Plejebørn. Tilvisse et Dyt af offervillig menneskelig Kjærlighed!

Den, der skriver disse Linier, regner det til sine bedste Ungdomserindringer at have kjendt gamle Nathanson i hans sidste Leveaar. Han var dengang en jevn gammel Mand, pint af forskjellige Forhold, strøbelig og daarlig tilbøns; men han havde paa en mærkelig Maade bevaret Mandens Livlighed og var i Besiddelse af en lykkelig Sukommelse. Han fortalte meget og gjorde det gjerne; han var en hypperlig Fortæller, og

den udprægede Sargon, han havde beholdt fra sin Ungdom, gav hans Fremstilling et eget Præg. Meget af, hvad han fortalte, burde have været optegnet; han sad inde med et stort Kjendskab til Personligheder og Forhold i Aarhundredets første Halvdel, og desværre efterlod han sig ingen Livsoptegnelser, noget, der forresten ikke var saa underligt; thi han var langt mere Handlingens Mand end Skribent, og hans mundtlige Ord fløj langt lettere end hans Pen. Han var en smuk Olding, saaledes som han sad i sin gammel-dags Lænestol, med de hvide, tykke Haar, de markerede Ansigtstræk og det snart skarpe og gjennemtrængende, snart milde Blik. To udmærkede Malerier give en tydelig Forestilling om hans Ansigtstudtryk; det ene af Monies (fra 1840) hænger i Carolinestolen, det andet af Marstrand (fra 1845) pryder den mosaiske Friiskole for Drengene. Foran mig ligger et Miniaturportræt, malet paa Elfenben, fra hans ganske unge Dage: Ansigtstrækkene ere ikke saa markerede; de fyldige Læber, det krollede Haar og et let Smil give ham ungdommelig Ynde, og de mærkværdigt store og klare Øjne aande Fryghed og Intelligens.

Gamle Nathanson døde den 6te Oktober 1868; han opnaede den høje Alder af næsten 88 Aar. Den 11te Oktober 1868 bevægede et mægtigt Ligtog sig fra den mosaiske Friiskole, der rummede Mendel Levin Nathansons skønneste Livsgjerning, ud ad Nørrebro til den jødiske Kirkegaard: hans gamle Disciple, hvoraf saa mange allerede vare i en fremrykket Alder, blandede sig

mellem Mænd af alle Samfundets forskjellige Lag for at vise den afdøde Fædersmand den sidste Ere. OVERRABBINER A. A. WOLFF talte ved hans Baare, og hans ældste Søn, Pastor J. Nansen, bragte den store Slægts sidste Farvel.

Ikke med stor Poesi, men i simple og sande Ord sang den bekjendte Redaktør af „Flyveposten“ Gottlieb Siesby, ogsaa en af hans Disciple, der allerede i 1845 havde givet en Skildring af hans Fortjenester, ved hans Fordefærd:

„En Billie, ast som Staalet,
Et Hjerte, blidt og sømt,
Ham førte frem mod Maalet,
Han aarle havde drømt.
Baukundighedens Mørke
At sprede var hans Id,
Den offred han sin Styrke,
Sin Tragten og sin Tid.“

Max. Bruhn.

Et Besøg i Kjøbenhavn 1749.

Hans Majestats Rancelliraad og Sekretær i Politi- og Kommercekollegio, Friderich Brøer boede i 1749 ved Stranden, Matr.-Nr. 219, og ejede Stedet, hvoraf han havde udlejet anden Etage til Kaptajn Rejersfen i Søetaten, medens Vinudstjanker Eggert Anderfsen boede i Kjældereren. Brøer var en

velstaaende Mand, som ikke blot havde samlet et anseeligt Bibliotek af Jura og Historie, men havde et Par brune Heste i Stalden og holdt Karosse, betrukket med grønt Klæde og forsynet med Spejlglasrunder og hvide Taftes Gardiner, endvidere Seletøj med Messingbeslag samt en grøn Halv-Chaise og Sadel med blaåt Skaberak. Hans Hus var efter Datids Forhold elegant udstyret; paa „Salen“ fandtes saaledes et sjældent stort Spejl (i to Stykker) med 6 Lamper, flere Borde med Gueridons, et grønt anstrøget Tjebord, en Rænestol med Tapetseri og Hynder, flere Taburetter, et Stueuhr, nogle Skilderier og Familieportræter, 6 højryggede forgyldte Rænestole og for Vinduerne Kattunggardiner med Kvaster. En Stue indenfor var endnu finere; her fandtes nemlig et kostbart Spejl i Glasramme, et forgyldt Bord, en indlagt Dragliste, et ottetkantet Tjebord, Skrivepult, 6 Rænestole med Silketapetseri, 4 forgyldte Konsoiler med Spejlglas og et Puffbræt. Sengekamret var møbleret med Skrivepult, Spejl, Bogreol, Klædeskab, Tjebord m. m., og over Skaf-Sengen med Korniche hang som Dekoration en gammel Muffet og 3 Par Pistoler. At Storstuen med dens mange forgyldte, læderbetrukne Stole og Fruens Kammer med det grøntlakerede Duffeskab med Glasdøre ikke stod tilbage, følger af sig selv; derimod vare Tjenerens og Pigerens Kamre tarvelige, forbedreste møblerede med udrangerede Sager. Mærkeligt nok var Familiens Spinnet og en Viol de Gamba sat til Side paa Kamret ved Loftet.

I Kjøkkenet var det nok Umagen værd at komme, thi det gjorde ligesvem straalende Virkning med sine Suppefade og Suppetallerkener, Afsietter, Skaaler, Krukker og Udfestager af blankt skuret engelst Tin, saavel som ved den store Mængde Kjedler og Pander, Potter og Gryder af Kobber, Messing, Malm og Jern. Her var en aflang Børstetjedel (til at koge Skinker i), en Stege-So med Laag, en Sukkerbrødpande, en Sukkerlakpote, en Kobbermaskine med Vakke, Hulfade og Hulsteer, Ublestivepander, Krumfagejern og „gode Raads Jern“ („gode Raad“ vare et Slags flade Rager), endvidere Brædepander, Trefodder, Kjødgasler, Stegenaale, Bradspid, Væxepander, Mandelforme og mange andre Sager. Enhver Husmoders Dine maatte blændes ved dette Syn, og det var intet Under, at Rancelliraadens Hus anjaas for et godt Madsted. Paa Kistebunden, eller rettere hengjemte i Skabe og Skuffer, bevaaredes adskillige Kostbarheder, saasom en Gulddaase, en Guld-Hovedbandsflaste og et Guld-Tandstikkerhus, dernæst Potagesteer, Udfestager, Saltkar, Konfektkaaler, Thepotter, Kaffeander og Snustobaksdaaser af Sølv og endelig en lille udsøgt Samling af Mønter og Medailler.

Friederich Brøer sad netop om Formiddagen den 27de Oktober 1749 ved Vinduet i den inderste Stue til Gaden og læste i Berlings „Kjøbenhavnske Danske Posttidender“ om de forestaaende Festligheder i Anledning af den oldenborgske Kongestammes 300 Aars Jubilæum. Han var tilfreds med sig selv, fordi han havde besluttet at spendere 100

gule Voxlys omkring de tolv Kongers og Kronprinsens Navnetræk i Vinduerne og allerøverst i Husets Gavl „Solen med et Dje udi“. Han smilede ved Tanken om det smukke Vers, der skulde staa under Frederik den Femtes Navneskiffer:

„Befignet være Gud, som naadig til os gjemte
Tjjerde Seculo Kong Friderich den Femte,
Hvis store Konge=Dygd enhver for Dine staar
Saa aldrig noget Land en bedre Konge faar.“

Ganste vist havde hans Hus omtrent været udsmykket paa lignende Maade i Januar, da Kronprins Christian blev født, men Verset var nyt og Voxlysenes Antal betydelig forøget, saaledes at Ingen med Føje kunde gjøre Indbendinger. Rancelliraaden tænkte paa Faren for Ildsvaade ved de hyppige Illuminationer og paa den alvorlige Ildbrand i Raadhusstræde for 10 Dage siden, som let kunde have ført til en Gjentagelse af Katastrofen i 1728, da han forstyrredes i sine Betragtninger af en ung Mand, hans Søstersøn, Johan Christian, der traadte ind i Stuen. Han havde meldt sin Ankomst til Kjøbenhavn i Anledning af Festlighederne og stod nu for ham. Da de første Velkomsthilsener vare udvekslede, og Gjæsten havde udframmeret sine Nyheder fra Sylland, bleve Dnkel og Nevo enige om at spadserere en Tur i Byen, thi Johan Christian havde aldrig før været her, og Kjøbenhavn stod i et forklaret Lys for ham som et Indbegreb af al jordisk Herlighed og Pragt.

*

*

*

Johan Christian lagde, da de kom ned paa Gaden og gik forbi Fortunstræde, neppe Mærke til, at „Fortunen“ og „Kræmmerkompagniet“ (i Forening det nuværende „Hotel Royal“) vare under Bygning, thi de gamle Bindingsværkshuse paa dette Sted vare paa Magistratens Befaling blevne nedrevne „for at befordre Prospektten fra det kongelige Residentsflot“. Ej heller havde han Dje for den morsomme Udsigt gjennem Færgestræde og Højbrostræde til Amagertorv, thi Christiansborg laa i al sin Storhed og Pragt for ham, saameget mere fængslende og tiltalende, som Jernkjæderne udenfor vare fjernede, og Bagternes Antal indskrænket. Man kunde nu gaa over Slotspladsen med Hatten paa uden at udsætte sig for Ubehageligheder, skjøndt Johan Christian bemærkede, at hans Onkel af gammel Vane blottede Hovedet, hvorfor han gjorde det samme. De saa kongelige Heiducker, Pakiaer og de kuriøst uniformerede Bagter, som med Pauker og Trompeter forkyndte Hovedstadens Indbyggere, naar Kongen gik til Taffels; de mødte Karosser med 6 Heste for, to Tjenere bagpaa og en Køber foran, hvoraf de kunde slutte, at den Kjørende maatte være en Lehns greve eller anden høj Herre. Midt for Slottet blev Rancelliraaden staaende og bragte den unge Mand's Besundring til at stige, da han oplyste, at Slottet havde kostet 2,750,000 Rdlr. at opføre, at der fandtes 319 Bærelser i det, og at dets Højde fra Horisonten til Tagrygningen var 114 Fod, medens Taarnets øverste Spids var 266 Fod over Jorden. Rancelliraaden blev endog saa begejstret,

at han citerede Vers af Wadstjær til Vre for Christiansborg, hvorpaa han pegede tilvenstre mod Christianshavn, hvor Tømmerværket paa Vor Frelfers Kirkes nye Spir netop var rejst. Formodentlig havde han et nyt Vers paa Læben, men standsede pludselig, da et stort Optog nærmede sig over Holmens Bro. En Sværm af Tiggere, Lediggjængere og navnlig Drengene gik i Spidsen; derefter kom nogle Musikanter og helt omringet af Nysgjerrige tilsidst en Procession af Haandværksfænde, dels udklædte i Fantasi dragter, dels iførte deres bedste Buds med Kaarder ved Siden og bærende deres Faner og Vaagsemler. Rancelliraaden og hans Gæst bleve trængte tilside henimod Børsrampen af en Skare hujende Drengene, der hylede i Kor paa ret brutal Maade, og bleve, da Optoget standsede, tvungne til at afvente et gunstigt Tidspunkt til at slippe over Broen. De fortrød dog ikke dette Ophold, thi pludselig fik de Øje paa Kongen i et af Slottets Vinduer og saa Sekunder efter paa Dronning Louise, der stillede sig ved Siden af sin ophøjede Gemal. Begge smilede og slog ud med Haanden, hvorpaa Mængden brød ud i Jubel, hvortil Brøer og hans Neve sluttede sig med oprigtig Barme.

Johan Christian følte sig tilmode, som om han havde været ualmindelig heldig; han var lykkelig og fornøjet. Nogle Dage senere læste han i Berlings „Posttidender“: „Da Suedkerne i Anledning af at forny deres Skilt i Onsdags holdt et prægtigt Optog her i Staden, var hele Almuen i denne

kongelige Residentstads i Bevægelse for at være Tilskuere derved. Mær var Tillobet usigeligt, da de paa Slotspladsen beviste deres allerunderdanigste Erbødighed for deres kongelige Majestæter ved at svinge Fanen og ved adskillige Dandse. Hs. Majestæt, vor allerdyrebareste Monarch, beviste sig og saa naadig at se ud af Binduet paa dette Lystspil, hvorved Alles Dine bleve hendragne fra Slotspladsen og fra Spillet til Monarchens naadige Nafn, hvoraf Naade og Majestæt fremkinnede. Men den ved allerunderdanigst Trofskab optændte Glæde blev usigelig, da de attente Tilskuere øjnedes paa Slottet Nordens dyrebareste Klenod, vor allernaadigste Dronning, der havde behaget allernaadigst at trine til Binduet og benaadet dette Optog med sit allernaadigste Nafn, hvorved alle Tilskuere bleve forvisfede om deres Bonners Bønshørelse for Hendes Majestæts Restitution og allerhøjeste Velgaaende. Om bemeldte Optog, som siden blev fortsat forbi Raadhuset, hvor ligeledes Fanen blev svinget, igjennem Stadsens fornemste Gader og endtes udi Grønnegade, hvor Skiltet blev ophængt for Snekernes Laugshus, haaber man ellers herefter at meddele en udførlig Beskrivelse." Johan Christian klippede dette Stykke ud af Avisen for at tage det med til Bylland som en Erindring.

Rancelliraad Brøer, der ifølge sin Stilling i Kommercekollegiet var vel bevandret i indre kjøbenhavnske Forhold, benyttede Lejligheden til at holde et lille Foredrag for sin Nævs om Haandværkeres og Laugenes Skyggesider:

„Vaugene — sagde han — burde modarbejdes og hemmes paa enhver Maade. De ville alle helst have deres Næring omdannet til et Slags Fideikommis eller Stamhus for sig selv, Børn og Descendenter, saaledes at enhver Konkurrence umuliggjøres. Vi ere endnu ikke videre, end at man ikke kan faa et Stykke Jodtøj her i Vhen, uden at det bestilles, og det bestilte Arbejde passer for det meste ikke, men maa dog slides. Möbelarbejdet er daarligt, og de fleste indforstrive derfor deres Udstyr fra England eller Frankrig. Vore Svende ere fuldkommen afhængige af de taabelige tykke Vaugstikke, desuden uregjerlige og opførselsige med Ustyr og Sammenrotelse. Det er kun faa Maaneder siden, at Mur- og Tømmersvendene i Forening med Skomager- og Smedesvende nedlagde Arbejdet og opførte sig saaledes, at vi maatte tage alvorligt fat paa dem.“

Kancelliraaden sagde dette med en Selvfølelse, der i høj Grad imponerede hans unge Vedfæger, og de gik nu videre over Holmens Bro. Johan Christian fik ikke Tid til at betragte de fire Statuer paa Broens Hjørner, thi de hastede gennem Storestræde og Holmens Kanal forbi Søetatens Generalkommissariat og den store Magasinbygning til højre, saavel som forbi de tilvenstre liggende Huse, hvoraf et tilhørte Generalinde v. Stöcken, et andet Etatsraad Holmsted. Ved Kommandør Holsts Gaard (den nuværende Landmandsbank) kom de ud paa Kongens Nytorv mellem det danske Komodiehus og Fru Groskantslerinde von Holsteins Hotel (nuværende Hotel du Nord).

De standsfede et Djeblif udenfor Skuespilhuset, der Aaret iforvejen var blevet aabnet (den 18de December) og læste den lange danske Indskrift over Indgangen: „Landsmand, og hvo Du er, naar Du i vores Skuespil som i et Speil betragter Verdens Vandel, den onde og den gode, beleer Menneskets Skrøbelighed, Daarlighed og Udyd, da lær derved at kjende Din egen, at rette den, forandre og forbedre Dig fra det Uanstændige til det Anstændige, fra det Onde til det Gode, fra Udyd til Dyd. Tak den Stormægtigste, Allernaadigste, og Biseste Enevolds-Herre og Konge, Frederik den Femte, Konge til Danmark og Norge o. s. v., som skjænkede Pladsen, lod Huset bygge til sine Underfaatters Nytte og hver Mands Forlystelse, lagde dertil mange naadige Friheder og lod Skuepladsen aabne den 18de Decbr Anno 1748.“ Groskantslerindens Gaard ligeoverfor var paa dette Tidspunkt fuldstændig restaureret efter en ulykkelig Udebrand den 8de Januar 1748.

Den store Plads med sine efter Datids Forhold anselige Pragthbygninger som den Gramske Gaard (nuv. Hotel d'Angleterre), Hovedbagten med det rødmalede Stakit udenom, Grev Danneskjold Samsøes Hotel (nuv. Thottske Palæ) Charlottenborg, Sjæthuset og adskillige pyntelige Privathuse gjorde et vist Indtryk paa den unge Mand, men dog neppe saa stærkt, som man kunde have ventet. Han fandt Torvet tomt, næsten øde, thi Anlægget om Christian den Femtes Statue, „Spadserehaven“ eller „Arindsen“, der tidligere havde fyldt godt med sine store Træer

og sit rød- og hvidmalede Stakit, var netop nu bleven fjernet for at skaffe fri Udsigt til „det kongelige til Hest siddende Korpus“. Saaledes kaldte man „Hesten“ dengang. Dhret og alle Figurerne vare blevene malede med graa Oliefarve, Postamentet var hvidt og Fyldingerne gule; paa denne Maade mente man at have givet Torvet et fint aristokratisk Præg. Rancelliraaden maatte indrømme, at Hensigten ialfald endnu ikke var opnaaet, thi Torvet henlaa i et Uføre og blev først brolagt Aaret efter, i 1750.

„Men — sagde han — der forestaar en Forandring i vor By, en Udvidelse af Kjøbenhavn, som vil gjøre denne Hoved- og Residentsstad til den prægstigste i Verden og sætte vore Efterkommere i Forbauselse. Du har naturligvis hørt, at Hs. Majestæt den 3die hujus har givet Kjøbenhavns Kommune Skjøde paa Amalienborg Have og Mønsterpladsen i Anledning af det forestaaende Jubilaum. I Sandhed en kongelig Gave! Hs. Majestæt har kun forbeholdt sig fire Grunde omkring det paatænkte ottelantede Torv, der skal danne Midtpunktet i det nye prægtige Handels- og Forretningskvarter tætved Toldboden og Havnen. Der hører ikke megen Indbildningskraft til at se denne Bydels fremtidige Betydning. Den maa paa Grund af sin Beliggenhed nødvendigvis blive Stadsens livligste, tættest befolkede og rigeste Kvarter; Indbyggerne ville strømme til, fordi hver Tomme Jord paa dette Sted vil bringe dem Velstand, et vældigt Røre og en vældig Trafik vil udfolde sig her, medens de fjernere Kvarterer ville staa i Stampe.

Kjøbenhavn vil i Fremtiden udvide sig mod Øst; den vil søge ned til Vandet, og Frederik den Femtes By vil stille Christian den Fjerdes i Skygge." Johan Christian hørte med stor Interesse paa denne Profeti og fandt ingen Anledning til at modsigge den.

Rancelliraaden tog sin unge Slægtning under Armen og førte ham ind i Østergade, hvor der blev truffet Forberedelser til Husenes Udsmykning, navnlig af Gehejmeraad Grev Schulins Gaard (Efterslægtens nuværende Ejendom). Her i den ældre Del af Staden, hvor der var snevert og smudsig, hvor mange Huse vare gammeldags med Karnapper og Trapper ud paa Gaden, hvor Færdselen var stærk og Livet rastere pulserende, hvor Hnevogne og Karosser, Ryttere og Arbejdsvogne for afsted mellem hverandre med ojsynlig Livsfare for Fodgangerne, da Fortougene ikke bleve respekterede eller vare usfarbare, hvor Udraabere faldt deres Varer, og Gadedrenge pøb i Kingrene, hvor drukne Soldater og Matroser straaledede, støjede eller sloges, hvor Tiggere og Fattigfogder, eller som de ogsaa kaldtes: Stodderkonger, leverede hinanden blodige Batailler under Publikums levende Deltagelse, fik Johan Christian egentlig først Øjet op for Bylivets ejendommelige Farve. Hvert Øjeblik var han paa Vandringen gjennem „Strøget“ paa Rippet til at snuble over Kjælderflure, Trapper eller gammelt Skrammel, der var hensat udenfor Husene; snart kom Dragere med Bylter, Folk med Trillebøre eller Hunde ham i Vejen; snart var han ved at glide ud i den ubestemmelige

fedtede Masse, som dækkede den flette Bro-
lægning. Værst var det, naar han stødte paa
Nadsler af Hunde, Ratte eller Rotter, som i
Forening med Kaalstokke og andre Uhumst-
heder forpestede Luften i en vid Omkreds.
Det var øjensynligt, at Sekretæren i Politi-
og Kommercekollegio ikke holdt af at udtale
sig om Renligheden eller rettere om Uren-
ligheden paa Gaderne, thi han mumlede kun
noget om Umuligheden af at udrette noget
paa Grund af Byens lave Beliggenhed ved
Havet, og erklærede bestemt, at Magistrat og
Politimester utvivlsomt gjorde alt, hvad der
stod i deres Magt, for at forbedre Til-
standen.

Paa Vandringen gjennem Vimmelstafet
og Nygade, hvor Kræmmerne boede tæt,
faldt Taleren naturligt paa Handelsstanden,
som: efter det unge Wienes Mening
maatte være den lykkeligste og uafhængigste
af alle Stillingen. Friderich Brøer, som
følte sig særlig hjemme paa dette Omraade,
tog nu Ordet og sagde: „Alle tale om Com-
mercio, men kun Faa have Begreb derom.
Til en retsstaffen Handel udkræves retskafne
og velhavende Kjøbmænd, hvorved egentlig
ikke forståas Kræmmere, hvilke de fleste af
vore Kjøbmænd egentlig ere. En Kræmmer
er den, som for rede Penge indkøber Varer
og dem igjen efter Maal og Vægt i Smaat
udfælger; en Kjøbmand er derimod den, som
befordrer Landets Produkter, udbringer de
overflødige til Fremmede for højeste Pris og
henter de fornødne Varer til bedste Pris.
Vore Kræmmere blive sjelden rette Kjøb-
mand, hvortil Grunden er, at de for tidlig

begynde at handle. Det er vel befalet, at Ingen maa indkomme i Kræmmerlauget, uden han har tjent visse Aar som Karl, men det observeres ei mere, da mangen har nedsat sig neppe to Aar efter at have været Dreng. Saadanne Kræmmere have hverken fornøden Kundskab eller Kredit. Ingen burde tillades at blive Kræmmer i Kjøbenhavn, før han havde tjent 7, 8 Aar for Karl og i den Tid opholdt sig i det Mindste et Par Aar hos Kjøbmand i London eller Amsterdam. Dernæst er det galt, at Kræmmerne ophøre for tidlig med at handle. Aldrig saasnart have de vundet 20—30,000 Rdl. og vel mindre, før de ophøre at handle og søge Karakterer for sig og Bestillinger for deres Børn. Derfor er der kun faa rige Kjøbmand her.“

Under disse og lignende Betragtninger naaede Dufel og Nevo frem til Sammeltorv, hvor der herskede den livligste Virksomhed. Et halvt Hundrede Arbejdere vare „paa høi- og velædle Magistratens Vegne“ beskæftigede med at rejse et Eretempel lige over Springvandet. Det var — som Ernst Heinrich Berling skriver i sit til „den stormægtigste høibaarne Monark Frederik den Femte“ dedicerede Værk: „Kjøbenhavn i sin Jubel-Glands“ — et Chef d'oeuvre, det rareste, Norden nogen Tid har set af den Art. Bygningen var en regulær Ottekant, ikke mindre end 33 Alen i Diameter, 45 Alen høj med 4 aabne Portaler mod de 4 Verdenshjørner, smykket med Statuer, Sindhilleder, Indskrifter, indvendig med Portraeter af de 12 oldenborgske Konger og allerøverst

afsluttet med en stor Kongekrone. Skil-
 dringen af denne Festsdekoration fylder
 alene 18 Kvartsider hos Verling. Her var
 nok at se for den unge Mand, og det var
 en egen Stemning, der greb ham, da han
 efter at være gaaet bag om Raadhuset
 pludselig befandt sig ved Siden af det otte-
 kantede Skafot paa Nytorv. Det havde
 Form af en Estrade, paa hvis ene Side der
 var anbragt en Støtte med Retfærdighedens
 Billede foroven, holdende et Sværd i den
 ene og et Ris i den anden Haand. De,
 som mistede deres Hud og bleve pistede for
 Tyveri og Voldsagtighed, maatte omfavne denne
 Støtte. Johan Christian gyste, thi han
 vidste, at Skafottet paa dette Tidspunkt
 netop hyppigt var Skueplads for Henrettelser;
 der herstede nemlig en formelig Word-
 epidemi i Kjøbenhavn, som man søgte
 at undertrykke ved fem Gange gjentagen
 Knibning med gloende Tænger, højre Haands
 Afhuggelse og paafølgende Halskugning.
 (Forordning af 7de Febr. 1749.) For at
 gjere Dødens Maade ret skjændig og af-
 sthelig for Tilskuerne blev det paabudt, at
 Misdæderen skulde føres til Retterstedet paa
 Natmandens Sluffe, iført de i Fængslet
 brugte daglige Klæder, uden Hat eller Hue
 med blottet Hoved, en Strikke om Halsen og
 sammenbundne Hænder, samt have sin Hoved-
 lod og Jord forbrudt. Saa gruelige vare
 disse Skuespil, at Arresthuspræsten blev fri-
 tagen for „den bedrøvelige Forretning“ at
 ledsage Delinkventen til alle de Steder, hvor
 Knibningen foregik; han skulde kun være i
 Fængslet til Synderens sidste Ubledelses-

moment og derpaa begive sig til Retterstedet for at oppebi hans Adkomst. Knibningen foregik først paa det Sted, hvor Ugjerningen var begaaet, dernæst tre Gange paa Vejen til Eksekutionspladsen og endelig for femte Gang paa denne. Rancelliraad Brøer, der gjættede Revøens Tanker, gjorde ham endnu alvorligere ved at fortælle ham, at Skarpretter Gothard Mühlhausen boede tæt ved i Hestemøllestræde, medens den militære Bøddel, Christian Frederik Ostwald, boede i Nyboder i Nærheden af Østerport. Johan Christian fandt det forunderligt, at man netop havde Baisenhuset liggende paa Nytorv med fri Udsigt til Skafottet, men Dufelen erklærede, at dette vistnok netop var heldigt og af stor opdragende Virkning.

Politikamrets Lokaler vendte ud til Nytorv, hvorfor der var en ret livlig Konflux af Mennesker paa Pladsen. Hvis Johan Christian havde haabet at faa en Mand at se i den spanske Kappe eskorteret af Baglere med Morgenstjerner eller overhovedet opleve et eller andet dramatisk Optrin, blev han dog stuffet, og da Rancelliraaden henlede hans Opmærksomhed paa „de fire Bomfruer“, saa han sig forvildet omkring, saaledes at Dufelen maatte le. Der var nemlig ikke et eneste Fiskebensstjært i Nærheden end sige fire. Brøer maatte da oplyse ham om, at den store skilderhusagtige Bygning med Kuppel foroven, der stod foran Baisenhuset, var et Pumpeværk eller en Brønd, som paa Grund af sine fire Haner bar det omtalte Navn. „Du skal dog ikke smage paa Vandet — tilføjede han — thi dets Indhold er temmelig

adskilligt og opfyldt med et ildelugtende Bæsen, saaledes at man maa kaste op deraf. Det er værre end Byens andet Pompevand, som vel er mudderligt af Lugt og Smag og opfyldt af Smaadyr som Vandlus, Vandlopper og Vandspindere, men dog drickeligt. I mit Hus — sluttede han med Selvfølelse — drikke vi dog altid Roskilde bedste Kildevand, som faas paa Flaster hos L. Friederich i Væderstræde“.

Kancelliraaden havde faaet Munden rigtig paa Gled; han kom ved et eller andet mærkeligt Tankespring til at tale om Industri- og Fabrikvæsen og kunde ikke finde stærke Ord nok til at rose Regjeringens Bestræbelser i denne Retning og fordømme Kjøbenhavnernes Ulyst til at kjøbe indenlandske Varer. „De ville have Alt fra England eller Frankrig — sagde han — ja, jeg er vis paa, at hvis de kunde tage deres Hoveder af, vilde de sende dem udenlands for at faa dem barberede.“ Han var begejstret over Silke- og Klæde-manufakturerne, stærkt interesseret i Kattuntrykkerierne og overbevist om, at Strømpe- og Vaandsfabrikerne havde en stor Fremtid. Derimod udtalte han sig meget nedsettende om det paabegyndte Porcellænsværk ved Langebro og gif endog faa vidt, at han kaldte det „en allernaadigst Kaprice af en allerhøjeste Person“. „Porcellin — mente han — er paa Forhaand dødsdømt, thi det er strøbeligt og dyrt. Skulde jeg lade mit Lyende slaa min Formue sønder og lade Skaarene af den føre ud til Opfyldning af Graverne om Amalienborg? Jeg har ikke et Stykke Porcellin i mit Hus. Det vil aldrig finde almindeligt Indpas og

kan ikke taale Sammenligning med det sirlige engelske Tin, det skinnende Kobber eller det solide Malm."

Neppe vare disse Ord blevne udtalte, før Stadens Malmtunger lode sig høre, næsten som om de havde foresat sig at bekræfte hans Tale. Der blev ringet fra alle Kirketaarne, og en pludselig Fæststemning syntes at bæres ud over Byen paa Lydbølgerne. Paa Nytorv blev der med Et livligt. En stor Menneſtemaſſe strømmede ſammen, da to kongelige Hoffurere i prægtige Herolddragter med Danmarks paabroderede Vaaben og forgyldte Stave i Hænderne red ind paa Pladsen, ledsagede af de kongelige Hof-Trompeterne og Pauker, alle paa hvide Heste. Et Detachment af Livgarden til Hest fulgte med og slog Kreds om Herolderne; Trompeterne og Paukerne gav Signal og den første Herold oplæste derpaa følgende kongelige Proklamation:

"Saasom Hs. kongelige Majestæt til Danmark og Norge, Hertug osv., har allernaadigst fundet for godt, at der forstkommende 28de, 29de og 30te Oktober til Erindring om fremfarne Konger af den højlovlige Oldenburgske Stamme, Deres for 300 Aar siden begyndte lykkelige Regimente over begge Kongeriger Danmark og Norge, skal en Jubelfest celebreres, og den første Dag deraf, som er imorgen den 28de Oktober, helligholdes, saa bliver her med denne Allerhøjstbemeldte Hans kongelige Majestæts allernaadigste Billie og Befaling kundgjort til allerunderdanigst Efterretning og Efterlevelse for alle

og enhver Hs. kongelige Majestæts tro Undersaatter, som tage Del udi saa stor, disse Riger og Lande beviste Guds Naade og Belsignelse. Gud bevare Kongen, og opholde Hans kongelige Hus til Verdens Ende!"

Nu raabte Herolderne med deres Lingers fulde Kraft: „Gud høre det!“, Garder og Tilhørerne istemmede et „Frydesfrig“, Pauker og Trompeter rørtes atter, og Optoget drog videre ned ad Nørregade til Nørretorv for her at udraabe Proklamationen paa samme Naade.

Johan Christian folte sig bevæget og greben, og denne Stemning forøgedes yderligere, da han paa Bejen tilbage til Dinkelsens Hus blev Røret i Gaderne var. Man traf nemlig nu overalt omfattende Forberedelser til Illuminationen den næste Aften, og allevegne var man isærd med at opsætte Dekorationer. Der faas intet Flag, men desto flere Guirlander, Urtepotter med Grønt, Pyramider, Skjolde, broget bemalede Værreder, Figurer, findrigt sammenslyngeede Bogstaver og Kroner, ja paa mange Steder vare Husenes Façader saagodtsom helt dækkede af Tæpper og Vandfarvemaleri paa Værred, medens Vinduerne vare omdannede til Templer eller Grotter, i hvilke Krydstalhsjekroner hang ned over Altre med de oldenborgske Kongers Buxter og latinske Indskrifter og Tyndsprog. Da Broer og hans Nevo igjen stod ved Indgangen til Huset „Bed Stranden“, blev Tedeum netop med Basuner og andre Instrumenter udblæst fra Slotsaltanen ligeoverfor,

saavel som fra Hovedkirkernes Taarne. Det gav et formeligt Sæt i den unge Mand, og det forekom ham, at han havde været Bidne til noget Overordentligt og først nu havde faaet Djet op for Residensstadens Storhed og Kongemagtens Glans. Han var omtrent tilmode som hin Digter maa have været, der besang Christian den Sjette i følgende Strofer:

„Dyphronede Christian, fra Himlen til Jorden
 Rebtrinet at styre de Snemænd i Norden,
 Skjoldungernes Guldspirs gudspirende Ranke
 Retfindigheds Skjold og Letfindigheds Stranke,
 Du Krone for Verdens guldkroneede Seger
 Vi kysse Dit Purpur og gjør Cirkumslexer.“

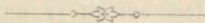
*

*

*

Hvilket Indtryk Jubilaumsfestlighederne i de næste tre Dage gjorde paa den unge jyske Tilrejsende vides ikke, thi her mangle Efterretningerne. Smidlertid ere alle Kirkehøjtidelighederne, de kongelige Tafler, Illuminationerne, Orationen paa Univerfitetet og Grundstensnedlæggelsen i Store Kongensgade (til Marmorkirken) omhyggeligt optegnede i Berlings „Kjøbenhavnste Danste Posttidender“ og kunne efterlæses der.

Carl Bruun.

I Nutiden.

Naar „Berlingske Tidende“ idag gjengiver sit første lille Numer og samtidig gjør sig Regnskab for de forløbne halvandet hundrede Aar, bør den vel ogsaa gjøre sig Regnskab for Nutiden og se paa Djebliffets Stilling.

Enhver, der kan danst, ved, hvad Bladet er, kjender det enten af Selvsyn eller af Omtale, men naturligvis vide kun de Allerfærreste Besked om det Liv og den Virksomhed, der udfolder sig i den gamle Gaard i Pilestræde, og det skjøndt daglig ca. 4000 Mennesker (foruden Bladets Personale) have Grinde der.

Den allerførste Del af denne Menneskestrøm optages i de travle Avertissements- og Abonnementskontorer i Stueetagen, som høre til de kjendteste kjøbenhavnste Interiører. Hvem har ikke været her i en eller anden Anledning? Hvormeget Menneskefljaabne fra Fødsel til Død indeholdes ikke i de Linier, de Expederende med Rutinens Hast og Sikkerhed beregne, eller i de Billetter, de lede frem af Bundterne?

I disse Afdelingers forskjellige Trin og Brancher beskæftiges ialt 18 Mennesker, medens flere Inkasfatorer ere i stadig Virksomhed, for en Del assisterede af Subkonerne.

Skjøndt Bladets Ublevering til Læsekredsen jo egentlig er netop Modpolen til Manuscriptets Indlevering, vilde vi omtale den her, da den ved „Berlingske Tidende“ som overalt er underlagt samme Ledelse som al den anden Expedition.

Naar Bladets Redaktion Eftermiddag og Nat er sluttet, naar Presserne klapre og styde Bladstabel

paa Bladstabel frem, staar Inspektøren for Bladuddelingen med sin Stab parat til at tage fat. Budkonerne, 70 i Tallet med ligesaa mange Hjælpere, have samlet sig. Under Opsigt af en Formandinde og paa forskjellig Maade assisterede af Drengene, af-tælle ti Kvinder Bladene. To Gange i Døgnet samles denne Menneskesværm for at ekspedere Bladet til dets Læsekreds; dels distribueres det rundt i Husene, dels kjøres det til Jernbanepostkontorerne for at naa de først afgaaende Posttog.

Om Natten frembyder dette i de allerfleste Tilfælde ingen Vanstuelighed, men mangan Eftermiddag maa alle Kræfter sættes ind derpaa. Det store Berlingske Etablissement er da som en Orlogsmand under „klart Skib“ — fra øverst til nederst staa alle parate; hver kjenner sin Post, og der, hvor Arbejdet i Øjeblikket er, gaar det fra Haanden med Hast og Præcision.

Den faste Redaktion har arbejdet fra om Morgenen med at tilvejebringe, vælge, bearbejde, senere med at korrigere, revidere og ordne Stoffet; Telefonen har kimet uafsladelig, Telegrambude, Postbude og Bydrengene ere komne og gaaede; de sidste Telegrammer og Meddelelser ere for Livens Skyld tagne i Telefonen. Man har af Hensyn til et vigtigt Referat, en Kundgjørelse, et Telegram eller en Nyhed trukket Afslutningen ud — saa hænder Et eller Andet, det, der gjør Journalistens Liv spændende, vrelende og lystigt: nye Dispositioner, nyt Arbejde, nye Ordre, Medarbejdere asted, Telefonen i Gang; eller maaste skal et sent Telegram oversættes: i Stumper og Stykker ud paa alle Hænder, til Sætning paa samme Vis, Korrekturen og saa — endelig er alt roligt og alt lykkes. Spændingen er forbi.

Samtidig er der udført et stort Dagværk i Sætteriet, hvor 52 ivrigt arbejdende Typografer have faaet sat Text og Avertissementer i rigelig Mængde. Korrekturen er foretagen, og man er nu ifærd med at slutte af. Faktoren og hans nærmeste Assisterende have ordnet Stykkerne til Spalter og Spalterne til Bladsider — „Forme“ — og nu vente de paa det sidste Nye, som er bebudet fra Redaktion. Igjen en lille Stunds forceret Arbejde — mærkeligt nok trods alt Sag i sjelden Grad fejlsfrit — Alt bliver færdigt, og Formene gaa afsted til Stereotypien, hvorfra man allerede et Par Gange har signaliseret sin Utaalmodighed.

I Sætteriets store Lokaler, der optage tre Etager i Baghuset foruden en stor Del af Sidehuset, findes det omfangsrige Typemateriel, som behøves til at „sætte“ et Blad af „Berlingske Tidende“'s store Omfang. Paa Forhaand kan ingen Udenforstaaende gjøre sig Anelse, om hvilke Mængder af Bly der medgaa hertil, og hvilke store Vægte der maa regnes med. Gjennem Bladets Størrelse kan dette imidlertid nogenlunde illustreres, naar man lægger Avertissementsberegningen i Petitliniers og Petitbogstavers Plads til Grund. Man kan da bekvemest bruge denne Beregning og samtidigt give et hurtigt Blik over Bladets Udvikling i de 150 Aar. Medfølgende Faksimile fra 1749 afgiver Plads for ca. 35,000 Petitbogstaver. I dette Oktavformat udkom Bladet to Gange ugentlig indtil 1753, derefter til 1809 to Gange ugentlig i Kvart med ca. 50,000 Petitbogstavers Plads, til 1836 to, senere tre og fire Gange om Ugen i afgang Kvart ca. 52,000, til 1845 6 Gange i Folio ca. 72,000, fra 1849 i større Folio og fra nu af 12 Gange ugentlig ca. 107,000, i jamme Aar med Udvikelse til ca. 116,000 Petitbogstavers Plads, i 1859 til ca. 155,000,

og i 1881 endelig, trykt paa Rotationspresse, udvikles det til ca. 217,000 Petitbøgstavers Blads — alt pr. enkelt Blad. Og netop denne Størrelse har et enkelt Ark endnu.

Kuomstunder leveres der, naar man forbeholder Bladets aarlige Spalteantal jebnt pr. Dag, mere end 900,000 Petitbøgstavers Blads daglig — aarlig ca. 275 Millioner.

Al denne Sats skal selvfølgelig ikke „sættes“ paany fra Dag til Dag, men der maa for at tilfredsstille Kravene ved et saa stort Dagblad og Annonceblad være et rigeligt Overskud af staaende Sats. Derfor overstiger Typemateriellet — hvoriblandt der findes en stor Del antike, smukke og sjældne Skrifter — det daglige Gjennemsnitsforbrug omtrent 15 Gange.

Er nu Sættet færdigt med sin store, vigtige Part af Dagens Arbejde, ere Formene skruede forsvarligt sammen, gaa de til Stereotypien, hvor der over dem tages en Papirmatrice, i hvilken de halvrunde Trykplader til Pressens Valjer støbes.

Bladet er nu i egenligste Forstand færdigt til at „gaa i Trykken“, og i „Maskinstuen“, som den bestemt kaldes, vente de to her i Landet forfærdigede Rotationspresser, der kunne drives enten ved Damp eller Elektricitet.

Maskinmestrene sætte saa Presserne i Gang, og færdige til Uddeling stubbe Aviserne sig sammenfoldede frem, medens Papiret fra de mægtige Ruller i en uanstelig Strøm glider ind mellem Valjerne.

Det er store Tal, det her drejer sig om i Papirmængde, og med disse ville vi slutte den korte Overblik over, hvad det bestedne Foretagende fra 1749 har udviklet sig til i 1899.

Den Papirlængde, som Rulle efter Rulle sendes til Trykning, udgjør aarligt 15,876,000 Meter eller 25,292,000 Alen. Kvadratinholdet er 10,557,500 Kvadratmeter eller 26,794,700 Kvadratalen. Beregnet i Tønder Land er det ca. 1914.

Papirlængden kan danne Omkredsen til et Kvadrat paa 227,700 $\square$ Mils Indhold eller Periferien af en Cirkelflade paa ca. 353,300 $\square$ Mil.

Direktest forstaaeligt er det vel, at Bladers aarlige Papirlængde i lige Linie rækker fra Nordpolen til det sydligste af Amerika, eller fra Kjøbenhavn til ca. 50 Mil fra Sydpolen.

